

Imprimat legal.

UNIVERSUL LITERAR



REMUS TROTEANU : CLACA (Salonul Oficial)

An. XLIII, Nr. 25,
19 Iunie 1927.



Lei 5

București

Amurgul : uriaș zidar și faur,
Te 'mbracă 'n pulbere de-argint și aur
Și iarăș trec prin tine ca 'n povești...
Te văd cum am visat că ești,
Ca atunci când prin zăpezi și prin prăpăd
Muntele l'am înfruntat — copil, — să viu și să te văd..

Pe drumul dintre răsăritul meu și din tre-apus,
Îmi uit de ce-am putut să fiu — și nu-s,
și-așa, cu gândul dus :
ardelean rebel, pe-un ceas, supus,
te văd cum te râvnesc te văd cum ești,

Cu sufletu-mi te simt cum te întinzi și crești,
cum, smuls din linia vieții tale de-azi, te răspândești
în trupuri de case mici și de palate boerești
sub schimbătoare ceruri românești,
halucinat, tumultos, înfrigurat, haotic,
oraș flămând, oraș sătul, destrăbălat, clocotitor despotici.

București, București !..

A. COTRUȘ



Sălbăticie / Cântec Moțesc

Colindat-am lumea și-am ajuns la tine,
Păduratic oaspe, singuratic om,
Ostenit de toate ; lasă peste mine
Umbra vieții tale, 'n mângăeri de pom —

Cum dormiam odată sub copaci sălbatici,
Să mă scol și-alături tu să te găsești,
Crud să-ți frâng mijlocu 'n brațe vitejești,
Cum frângeam în brațe arborii sălbatici —

Peste trupu-mi negru brațele să-ți lași,
Cum cădeau pe mine crengile'nflorite,
Pârguită'n soare gura să mi-o lași,
Cum mușcam din ramuri fructele'nroșite —

Tocmai ca și creanga plină să te'ndoi,
Creanga cum se'ndoaie până la țărână,
Mâna mea'nvățată, vrednica mea mână
Meșter să culeagă rodul dintre foi —

MIHAIL CELARIANU

Aci ne-am pomenit și pâinea ni-i amară,
Ne irosim sau colindăm prin țară ;
Deși pe-acolo-i bine și trăim,
Noi tot aci venim ca să murim.

Mi-i dragă casa răsturnată pe o coastă,
Femea mea nu e frumoasă, dar mi-i nevastă ;
Prin alte părți de frumusețe, fete, pie,
Dar de nu știu să buciume, nu știu nimic.

Căruța mi-i lăsată jos în vale,
În mână duc un pumn de păpușoiu pe cale,
Pe munte sus, nu-s vite'n bătățuri
Și touși eu hrănesc vre'o nouă guri..

Pădurea de brădet îmi este-avere.
Ea-mi împrumută lemn pentru ciubere
Și dacă de primejdii, buciuum sună,
Tot ea îmi dă un lemn de-o ghioagă bună..

Suntem săraci, dar, dacă vii la noi .
Ne dăm și cel din urmă bob de păpușoiu
Și știm ca să einstim bătrâni și satul,
Iar lege-avem pe Dumnezeu și Impăratul..

Aci ne-am pomenit și greu trăim,
În munții noștri vrem ca să murim ;
Așa cum îi vedeți că'n zare pier
Ne fin legați de stâncă și de cer..

ION AL. OVEJA



Vasile L. Jianu

Primăvara a sosit mai repede ca ori când. Adevărată primăvară basarabească, cu soare mult și lună vecinic nouă ca în povestirile lui Bunin, cu simbol luminos...

Plimbările, de cu vreme, prin grădina publică, își duc dragostele pe sub ramurile încă negre ale pomilor și plescăitul de semințe ține ison oftărilor de timpuriu primăvăratice ale tinereții liceene, cu număr roșu la mână și gura rotundă, ca o lună plină în miniatură...

Pe aici anunțatorul primăverii, precum și al viornitelor la început de Octombrie, este cârdul de ciori cu culcuș stabil pe marginea Ialpușului. Numai târziu, când dă floarea soarelui în copt, tic-tac de cuc și de ciocănitoare bate perechilor pe inserat, nu mult după toaca Soborului, chemare limpede, cu mireasmă de flori și boare răcoasă, pe margini de lac...

Acum, la început de primăvară, e de ver mare la librăria „Cogan”. Și „Decameronul” (ca în luna de miere din întâmplările doamnei Popova, povestite în fiecare dimineață la biuro, cu proaspete și nebănuite indicii) are pe copertă o poză și năuntru un cuprins!... — că de aceea scade din ceas, în ceas, văzând cu ochii, vrafal cărților și deverul începe gras la librăria domnului Cogan.

Pe bulevard, plimbările curg neîntrerupt, cu un fel de „du-te-vino”, de zeci de ori în tot dreptul cinematografului și mai alături, pe cărăruia pietonilor, bătașorită cu pietriș și împrejmuțată de uluci, ca un țarc de vite...

E noapte albă și pe jos uscat ca'n palmă. Luna s'a coborât aproape, aproape, acățată parcă în vârful liceului de fete. Un smoc de raze, neclintit și străveziu, arde pe turnul bisericii. Și cu cât se lasă întunericul, cu atât cercul luminos, mai pur, mai imaterial, ca o adevărată aureolă sfântă, din cele trei părți ale crucii, se preling peste grădina de alături, ce n'are bănci, dar cu frunzișul des; peste bucata de pământ arată de timpuriu, în grija primăriei — ca într'un an, de acum încolo, să deschidă parc mareț, cu ronduri, cu bănci, cu flori — doar va cânta și pentru noi cucul vreodată la început de primăvară...

La fiecare colț de stradă o gură de vânt suflă ascuțit mircasmă de pământ reavăn și fân cosit. Ochiurile de lumină din ferestri întârzie mult peste ora somnului, acord stângăciu de clavier, din loc, în loc, numai pe strada principală, cade greu și nelămurit, ca ceva nelalocul său pe aici. Balalaica și ghitara nu și-au deschis încă sezonul...

Scaunele dela porți solide și încăpătoare („pentru doi, tocmai bine” — sau „Păscuțu le știe mângăcarea și Vasia amarul”, cum se spune pe aici), ca niște brațe întinse, în lumina lunii, așteaptă...

Sergentul din post și-a uitat rondul și cu ochii măriți se frământă să înțeleagă literile mari, lăbărtate, parcă întoarse pe dos din afișele rânduite cu toptanul la intrarea cinematografului. Se mută de pe un picior pe altul, nedumerit privește forfota lumii și cearșafurile de hârtie cu scris străin...

Nu-i într'un cap și pace!... Și doar a învățat cinci clase în satul său, pe malul Jijiei!... Și i-a spus, decăteori nu i-a spus dascălul la școală, că-i pământ curat și vorbă românească peste Prut!... Atunci de ce nu înțelege ce-i scris acolo și de ce se înghesue lumea ca la urs?

Astă-seară este teatru și trupa ruscască a Samarinskaei joacă „Dama cu Camelii”; eveniment între evenimente, prin orașelul nostru. S'a auzit de mult, peste tot, în fiecare casă, că spre sfârșitul piesei, atunci când „dama moare”, are să cânte orchestra după decor o melodie așa de jalnică, așa de jalnică...

Directorul a vrut să facă prenuți pentru cine-și va putea ține plânsul, dar s'a gândit că trupa lui nu-i „panoramică” și cine știe, — Samarina, în păcătosul asta de târg, fără să aibă de unde lua camelii, va fi în stare să „scoată strigătul final?...”, căci moartea ei: florile și voaleta maro prinsă neglijent pe umăr. Pasul îl are semeț, iar privirile niciodată nu le furișează în lături — adevărată „damă cu camelii”. Lumca o știe dela Chișinău, unde mai în fiecare seară, ca o regiună a florilor, cu brațele încărcate numai de buchete albe (ochi-i sunt albaștri) cântă dulce, dulce, la „Pasăre de Noapte”, romanțele de dor ale stepelor nemărginite...

Peste oraș încet, încet, liniștea coboară odihnitoare și tăcută. Luminile din ferestre pălpăie somnoros, cu licăr frățesc stelilor din înalt. Numai arar, ca în vis,

s'ande din celălalt capăt al străzii mormur înăbușit de voci și cântec de vioară. Iarăși este chef la Jianu.

Și cum dai colțul Soborului, ochiu plâpând de gazoniță îți arată, nu departe, legată sus, de șopron, firma neagră scrisă cu alb:

Restaurant și Cafe
— INTERNAȚIONAL —
Birău de Agentură și Comision
Mâncăruri calde și reci, Camere de dormit
La
VASILE L. JIANU
sau
Nația Română
Han — Diferite beuturi, Hotel
Ect., etc., etc., etc.
Orașul Bolgrad — România-Mare

Toată lumea este de credință că bodega d-lui Jianu nu-și are titlul nimerit. Prin ce împrejurări și cine a botezat-o „Internațional”, nu se poate ști; sigur este însă, că nu stăpânul i-a fost naș.

D. Jianu și internațional! Tocmai ca sarca'n ochi...

Cum deschizi ușa prăvălicii, te și isbește înfățișarea de oștean a d-lui Jianu; iar pe peretele din fund, prins în dreptul luminii, la vedere, împodobit jurimpjur de o panglică tricolor, portretul „tinereții sale”. Aceeași privire vulturească țintită fără ocol înainte; aceeași înfățișare de om care știe ce vrea, aceeași mustăți, ca niște vârfuli de sulită, ridicate arțăgos spre rădăcina nasului; acelaș Vasile L. Jianu de acum douăzeci de ani, omul de încredere al lui Grecescu și spaima jandarmilor de Ilfov. Doar părul i s'a albit și puțin mustața.



LAURA COCEA: PORTRET DE COPIL

(Salonul Oficial)

În locul tunicii albastre din fotografie, cu guler tare și firețuri galbene lăsate dela epoleți în jos, d. Jianu a fost nevoit, nu fără durere, să îmbrace de-acum haina civilă.

Bănuești, cât de aprig și cu ce mândrie voinicască, îl purta odinioară pasul, pieptul scos în afară, peste care tunica înflorită cu medalii dela un umăr la celălalt, sta să plesnească; cu ce „glas de trompetă” svăceau comenzile în dosul primăriei vechi, dimineața, mult înainte de trecerea tramvaiului electric spre statuia Pache — dacă și azi, când vorbește d. Jianu, îl auzi dela al treilea quartal...

Cum intri, fără o vorbă spusă, „te și miroase” de ești de al nostru. Prietenesc, ca o cunoștință de ani, cu încredere, te întreabă de sănătate, „cu ce ocazie pela noi”, iar la un pahar cu vin te muștră fără răutate, de ce până acum n'ai auzit încă de Vasile Jianu.

După al doilea pahar începe povestea. De fier simți pumnul care-ți apăsă pe umăr și pricepi lîmpede tremurarea din glas, strănsă toată în cealaltă mână care-ți arată de zeci de ori tabloul cu funta tricolor pe margini. E vioros și plin de înduioșitoare aduceri aminte trecutului d-lui Jianu.

Te miri cum poate stăvili potopul lacrimilor, căci cu fiecare „poveste întâmplată”, cum zice dumnealui, alte și alte noutăți vin să îngreuneze povara amintirilor — și amare și vesele toate trecute însă pe drumul celor cari nu se mai întorc... A suferit mult și multe a pătimit d.Jianu. Viața nu i-a descântat numai pentru sărbătoriri și cernerea anilor în păru-i odată corb, nu de florile mărunții și-au nins de timpuriu ninsoarea.

O zi, două, trei, ani dearându-l, neajunsurile i-au abătut peste suflet potop de neliniști, din care altul nu se știe cum ar fi eșit.

Clipe luminoase, ca la orice om, mai rar i-au bătut la ușe, și d. Jianu, cu uitare de ce-a fost eri, fără griji de ce va fi mâine, le-a primit să-i calce pragul.

Și nici acum nu se dă în lături.

Necazurile cu rostul lor, bucuriile așisderea — ca orice lucru pe lume. Pentru fiecare din ele, încă de mult, d. Jianu a rânduit pe numere sertărașe: bucuriile deoparte, de alta necazurile. Adeseori, sigur, au pofii să vină mai degrabă trei amarăciuni, la o bucurie odată. Dar sertarul e cu număr și cu regulă. Vine necazul, și trece — ce nu trece pe lumca asta, mai cu seamă când ești învățat să uiți — sertărașul, să-i zicem „trei”, deabia așteaptă să sloboade bucuria...

(Urmează)

GEORGE DORUL DUMITRESCU



Capodoperile lirice italiene

IV.

CANZONA LUI PETRARCA „CHIARE, FRESCHE E DOLCI ACQUE”.

IV

Frumoasa cântonă petrarchescă, compusă — s'ar zice — de-alungul „clarelor, răcoroaselor și dulcilor unde” ale râului Sorge și de aceea încă plină de lumina soarelui și a cerului, plină de mireasma florilor, ușor și senin melancolică din cauza acelei dorințe de moarte (LEOPARDI: un *desiderio di morir si sente*) care întovărășește, mai ales primăvara, orice suavă suferință de dragoste; culminează în scena paradisiacă a Laurei sub ploaia de flori. Structura ei e simplă, de acea savantă și totdeodată instinctivă și inconștientă simplitate clasică a marilor capodopere, roade în același timp și ale inspirației și ale tehnicii. Se deschide cu o scenă primăvăratecă, ce-i amintește o altă, în care același peisagiu, însuflețit acum numai de amintire, servia de fond frumuseței Laurei, care îl transforma într'un peisagiu ca de vis și de vrajă (*aer sacro, sereno, Ov'Amor co' begli occhi il cor m'aperse*), și sfârșește cu note triste și pasionate:

date udienza insieme
a le dolenti mie parole estreme,

(„dați ascultare cu toții, intristatelor mele cuvinte extreme”)

cari încheie adagiul și preludează *apassionato-religioso* al celei de-a doua părți a acestei măestre sonate poetice, care e cântona *Chiare, fresche e dolci acque*. Poetul se întoarce către „clarele răcoroase, dulcile ape” ale Sorgei, în care Laura, pentru el singură demnă de numele de femeie, obișnuia, în adâncă singurătate a acelor locuri și în primele ore ale dimineții, să-și scalde membrele sînuare, demne de o divinitate cămpenească păgână (și închipuite aici ca operă de artă a celui mai armonios sculptel elenic); se întoarce către ramura, care servi de sprijin frumosului său șold, ca o coloană pe care se sprijină o Veneră anadiomenă (continuă prin urmare motivul statuei de divinitate păgână); către iarba și florile cari fură acoperite de rochia drăgălașă care acoperea sânul îngeresc al Laurei (statua se însuflețește încetul cu încetul, devine carne, prin tot ceea ce ne sugerează acele frumoase membre, acel șold, acel sân îngeresc și apoi moale, alb de tot și mai ales acea haină drăgălașă care acopere iarba și florile, și ascunde atâtea frumuseți!) și în sfârșit către aerul sfânt, senin, unde Amor îi deschide inima cu privirile drăgălașe ale Laurei (scena ia pe neașteptate un aspect solemn, fatal: de moment decisiv în viața poetului și pregătește tragicul acelor vorbe extreme cu cari se încheie strofa); și îi conjură pe toți împreună ape, ramură, iarbă, flori, aer sfânt senin să asculte cele din urmă ale sale vorbe de dragoste și de durere și, în același timp, de îndurerată melancolică speranță de a se putea odihni, după moarte, în acel dulce peisagiu, lângă acele dulci mărturii a dragostei și a durerii sale, astfel încât Laura, reîntorcându-se, să revadă acele locuri, să plângă la amintirea aceluia care cu atâta duiosie o cântă, și, ștergându-și ochii cu cel mai candid vâl, să ceară pentru el

dela Dumnezeu (cucerit și el prin acele dulci lacrimi feminine) iertarea rățăci-riilor lui de dragoste. Musicalitatea strofei e de o senină melancolie: de viziune și de amintire care, încetul cu încetul, se face din ce în ce mai pasionată prin „crescendo-ul” reprezentat de îmbulzirea invocațiilor către valuri, către ramură, către iarbă și flori, și în sfârșit către acel aer *sacro sereno* (de fatalitate și de vrajă), în care se întâmplă minunea (în sensul de fapt supranatural) îndrăgostirii poetului. Totuși acest *crescendo* pasional nu pregătește destul tragicul conținut al ultimelor două versuri ale strofei și mai ales al acelor *dolenti mie parole ESTREME*, cari ne dau prin surprindere și ne sgudue cu atât mai puternic, cu cât mai puțin suntem pregătiți pentru ele. E ca și cum am asculta dulci și melancolice accente, ale unei persoane pe care o ghicim tristă, (dar ale căreia motive de tristețe nu le cunoaștem) descriindu-ne în senina melancolie a aducerii aminte un moment de fericire apusă, cu fața încă plină de lumina acelei fericiri (și de plăcutul peisagiu plin de strălucire, în care sufletul o gustă pentru prima oară) și, de-odată, durerea comprimată în suflet de atâta timp și desfătăută de amintirea aceluși moment fericit, pe care nenorocitul s'a amăgit că-l retrăește; ar rupe orice stavilă și ar izbucni într'un strigăt ascuțit de pasiune disperată, într'un suspin adânc și nemăngăiat, în cuvinte întunecate anunțând o disperată hotărîre de moarte.

Frumusețea peisagiului pe care ni-l prezintă Petrarca în această primă strofă, blândețea idilică a acelor ape limpezi, răcoroase (și dulci în amintire), seninătatea clasică a acelei scene de scaldătoare a Diane sau a Venerii anadiomene, frumusețea statuară a frumoaselor membre ale Laurei, înfățișarea tot statuară a frumoasei femei rezimându-se pe o ramură, ca o statuă de nimfă de pădure pe o coloană; faptul de a nu ști în ce scop poetul invoacă acele ape, acci arbori și acele flori ca mărturii ale dragostei sale; toate aceste lucruri ne amăgesc, ne distrag atențiunea, așa că cele două versuri, cu cari se încheie strofa, ne vin cu totul pe neașteptate, și ne sgudue puternic. Tot acest rezultat e voit de poet și avea un corespondent în muzica timpului, care se complăcea în cadența bretonă, prin care o frază începută în tonalitate majoră sfârșia pe neașteptate în minoră, determinând un procedeu asemănător și în poezie. Există o poezie a lui Jaufre Rudel care e în întregime o poezie de dragoste și sfârșește pe neașteptate cu accente mistice de renunțare la bunurile lumesti și cu hotărîrea de a se duce ca cruciat la Sf. Mormânt, ceea ce amintește în acest amănunt tehnic, procedeele unor vechi poezi armeni, cari, în același chip, sfârșesc cu accente de profund misticism poezii de dragoste pline de toată caldă și colorată sensualitate a artei orientale. Cine vrea să aprofundeze acest aspect al artei medievale n'are decât să citească în *Zeitschrift für romanische Philologie* al anului trecut (1926) studiul meu *Da Jau-*



VASILE POPESCU : PEISAGIU BUCUREȘTEAN
(Salonul Oficial)

frè Rudel ai trovatori armeni. Aici adaug că la Petrarca același procedeu e atât de spontan, atât de perfect realizat, încât atinge universalitatea și originalitatea capod'operei, așa că precedentul cadentei bretonice (și al poeziei citate a lui Jaufrè Rudel) n'are decât o valoare istorică și nu ne poate interesa (din punct de vedere estetic) decât întrucât intră în acea teorie a mea despre perfecționarea materialului artistic, prin care un același procedeu tehnic, trecând de-alungul veacurilor prin mâinile maestre ale celor mai mari genii ale omenirii, se rafinează din ce în ce mai mult, până ce își găsește expresiunea cea mai perfectă în aceea ce numim noi capod'operă, după care în mod fatal se repetă mecanic, și, nemaifiind susceptibil de vre-o perfecționare, decade.

A doua și a treia strofă sunt dominate de gândul Morții, dar în chip diferit. Într'a doua, de tip intrucâtva discursiv, dar înălțat prin noblețea faturii și prin perfecțiunea ritmului care spune mult mai mult decât cuvântul, poetul își urează că, dacă ursita îi e să moară în durerea neimplinitului său dor, să se milostivească vre-un suflet piios să-i îngroape trupul în acel loc, ce-i e atât de scump. Numai întărit de această nădejde, sufletul său va putea să treacă în pace pentru a trăi viața de dincolo de mormânt. Știindu-se îngropat, de-alungul acelor valuri atât de răcoroase și limpezi ale Sorgei, în apropierea aceluia arbore, care a sprijinit frumosul sold al Laurei, sub acele flori și acea iarbă odinioară călcată de frumoasele picioare ale doamnei sale, peste care se întinde aceluia cer sfânt și senin în care ea îi apărură și îl săgetă cu dragostea; numai știindu-se îngropat acolo, moartea i se va părea cu puțință de îndurat. Strofa — repet — are un mers discursiv care ar exclude-o din poezia pură, dacă mahnita ei muzicalitate, plină de o melancolică înduioșare pentru soarta sa atât de crudă, care vrea ca el să închidă plângând ochii săi muritori, atât de in-

setații de frumos; n'ar face minunea de a ne sguđui, independent de înțelesul vorbelor și de legătura lor sintactică. Se simte că poetul ar vrea să mai trăiască, cu toată plăcerea de a trăi de care este capabil exuberantul, modernul său suflet încă tânăr și simțitor față de frumos. Dar soarta vrea altfel. Suferințele îi sunt prea crude. Trebuie să moară. În acest caz, și având în vedere că e chiar necesar ca să moară (dar se subînțelege că ar fi atât de frumos de a trăi, dacă Laura ar răspunde dragostei sale!) el dorește să fie îngropat în acele locuri binecuvântate, unde pentru întâia dată a văzut-o și a suferit din dragostea pentru ea. Dar se simte că-i pare rău că moare. Și în acel MESCHINO corpo, în acea alma ignuda, în acel FUGGIR la carne TRAVAGLIATA e l'ossa simțim tot regretul mahnit de a trebui să succumbe acelei crude soarte, care vrea

ch'Amor quest'i occhi lagrimando chiuda;
(„că Amor să închidă lăcrimând acești ochi“)

unde însuș Amor, plângând, închide ochii poetului, însă unde acel lagrimando, pus în imediată apropiere de ochi și putându-se de aceea interpreta ca lacrimanti, ne sugerează ideea că nu numai Amor plânge, dar că plânge și poetul, sugestie poetică foarte importantă, ca toate sugestiile poetice, din care, în ciuda sintaxei, a gramaticii și câteodată chiar a înțelesului, consistă adesea tot divinul emoțiunii poetice, care nu e de loc rațională, ci instinctivă și procedea-ză prin asociațiuni repezi de idei, ca vîsul, al cărui farmec consistă tocmai în ilogicitatea sa.

Cu privire la aceasta nu va fi rău să ne oprim un moment pentru a căuta să ne înțelegem asupra unui faimos pasagiu a lui Dante din Contele Ugolino despre care se discută în deșert de veacuri, spre a ne întoarce înapoi la aceeași canțonă a lui Petrarca, pentru a elucida două locuri despre care s'a discutat de către generații întregi de pedanți, fără a se ajunge la vreun rezultat pozitiv.

Cu toții își amintesc ultimul vers al episodului Contelui Ugolino:

Poscia più che'l dolor potè 'l digiuno,
„(Apoi, ce nu făcî durerea, făcî foamea“)

în care probabil Dante a vrut să zică numai că acea moarte pe care singură durerea n'a putut-o provoca, foamea în sfârșit reuși s'o determine; dar care împărți critica dantescă în două tabere adversare în jurul afirmării sau a negării tecnofagiei Contelui Ugolino, adică dacă acesta mănecase sau nu din carnea fiilor săi. Ei bine, chestia nu se pune într'un chip atât de grosolan. E lucru clar: vorbele lui Dante spun ceea ce spun, și deci nu spun deloc că Contele Ugolino și-ar fi mănecat fiii; dar sugerează în mod obscur ideea, și sunt cu atât mai lugubre și tragice, cu cât mai puțin clar fac aluzie la posibilitatea reală a unui asemenea fapt. Așa, pentru a ne întoarce la Petrarca al nostru, o lungă și oțioasă discuțiune a împărțit critica petrarchescă în două tabere adverse, dintre cari una susține iar cealaltă neagă faimoasa scaldătoare a Laurei. Și aici chestiunea se pune altfel. Fie că dove (dove le belle membra pose colei...) trebuie să fie înțeles în apă, fie că trebuie să fie înțeles în apropierea apei, ca în canțona all'Italia:

piacemì alma che i miei sospir sian quali
Spera il Tevere e l'Arno
e 'l Po, dove doglioso e grave or seggio;

„(Imi place măcar ca suspinele mele să fie „acele pe cari le speră Tibrul și Arnul, și Padul, unde șez acuma mahnit și grav“).

în care dove nu se poate interpreta decât ca pe malurile cărui; cert este că Petrarca a vroit să ne sugereze în legătură cu Laura motivul artistic al scaldătoarei Dianei sau a Venerii Anadiomene, adică a unui frumos nud femenin (frumoasele membre) văzut en plein air, în plină natură; motiv artistic care a sedus pe atâția pictori, sculptori și poeți. Deasemenea e oțios a discuta dacă în versurile:

erba e fior che fa gonna
leggiera ricoperse
con l'angelico seno;

„(iarba și florile pe cari rochia drăgălașă „acoperi împreună cu îngerescul sân“).

subiectul trebuie înțeles a fi erba e fior sau la gonna care acoperă (ferice lor!) se subînțelege) iarba și florile în același chip în care acoperă îngerescul sân al Laurei, dar, nu se poate regăsi că există interferența poetică voită a unui alt mic tablou, în care ierburile și florile înalte de pe malurile Sorgei acoperă rochia drăgălașă și îngerescul sân al Laurei întinse pe pajiște. Ambele imagini ne sunt sugerate în același timp, și din dubla sugestie: cea poetică (întărită de gramatică) și cea irațională (în dezacord cu gramatica) rezultă mai multă frumusețe pentru versurile de cari ne ocupăm.

Dar să revenim de unde am plecat.

Strofa a treia, dominată și ea de motivul Morții, e mai mișcată și mai senină. Parcă seninătatea luminoasă a peisagiului primăvăratec al Vauclusei și farmecul liniștei câmpenești ar consola pe Poet. Acum el a murit și asistă sub pământ la o scenă care nu poate să nu-i facă plăcere. Iată că Laura, mânăta poa-

Italia mea... *)

te și dânsa de amintirile ei de dragoste, se reîntoarce la obșnuitul locaș (all'usato soggiorno) și, ajunsă la locul unde în binecuvântata zi (nel benedetto giorno) a întâlnit pe poet, își îndreaptă privirea dornică și bucuroasă (volge la vista desiosa e lieta), în căutarea lui. Dar nu vede decât puțină țărână printre pietrele unui mormânt. Și atunci Laura se umanizează; e singură, și nu trebuie să se teamă de privirea vreunui străin importun; e singură și orice teamă de a putea păta acel renume de castitate atât de ușor de a se întuneca în Evul Mediu, aceea sticlă negrăit de pură, la glasul împur al răuvoitorilor (vestiți mai parlari) nu mai are loc de a exista, și atunci Laura plânge pe mormântul poetului său, și însuși Dumnezeu, văzându-l cum în chip atât de drăgălaș își șterge lacrimile cu un capăt al vălului nespus de alb care-i acoperă umerii, chiar Dumnezeu e cuprins de milă pentru acele lacrimi și iartă poetului dulcea-i rătăcire de dragoste:

Tempo verrà ancor forse
ch'a l'usato soggiorno
torni la fera bella e mansucta;
e là v'ella m'ha scorse
nel benedetto giorno
volge la vista desiosa e lieta,
cercandomi; ed, oh pietà!
già terra infra le pietre
vedendo, Amor l'ispiri
in guisa che sospiri
si dolcemente che mercè m'impetre,
e faccia forza al Cielo,
asciugandosi gli occhi col bel velo.

(„Poate va mai veni vremea ca la obșnuitul locaș să se reîntoarcă fiara frumoasă și blândă; și acolo unde ea mă zări în ziua binecuvântată să întoarcă privirea dornică și bucuroasă, căutându-mă; și, oh, vai! văzând acum țărâna printre pietre, Amor s'o inspire ca să suspine atât de dulce, în cât să oeară iertare pentru mine și să oblige Cerul ștergându-și ochii cu frumosul văl“).

E, firește, o dorință a lui Petrarca, un vis cu ochii deschiși, o dulce reverie a sufletului îndrăgostit al poetului, care nădăjdueste că Laura se va îndura de milă măcar după moartea lui. Și iată pentru ce în această lume a visului, a dorinței realizate în domeniul fantaziei, în această lume ideală descătușată de toate lanțurile realității și de aceea eminentamente poetică; Laura e mai vie decât în lumea reală, e chiar îndrăgostită și miloasă, în ciuda celei ce a fost în lumea realității. Această Laură îndrăgostită și miloasă, nesfârșit mai umană și în același timp mai poetică decât Laura realității, este acea pe care Romani a studiat-o în iscusitul său studiu despre Laura în visurile lui Petrarca, explicând acest frumos fenomen prin faptul că în vis poetul e liber să-și închipuie femeia iubită cum vrea și cum o dorește, fără să fie brutal contrazis de felul ei de a se comporta în viața reală. Și observați că și Laura e surprinsă de moartea lui Petrarca, după cum suntem și noi surprinși de tragicele cuvinte de pasiune și de moarte cari încheie prima strofă a caufonei totuși atât de senină, luminoasă și idilică. Reîntoarsă (frumoasă și blândă de astădată, iar nu frumoasă și crudă ca în ziua în care o văzu) la locul binecuvântat unde a întâlnit altădată pe poetul îndrăgostit, ea se uită împrejur, căutându-l, cu privirea dorni-

„Intors după câteva zile la Florența, am aflat că murise Francesco Crispi...“

Nici până azi nu pot pricepe bine motivele îndurerării mele care, la dreptul vorbind, n'a ținut mult. Puțin îmi păsa mie de politică, dar simții vag că dispărea cu Crispi cel din urmă martor al Risorgimentului și, totodată, nădejdea unei noi Italii victorioase. El era exilatul dela 1848, de două ori învingător în Sicilia, dar și învinsul dela Adua. Il călăuzise pe Garibaldi, îl dominase pe Umberto, potolise răscoalele, visase o Impărăție în Etiopia, în vreme ce Francezii se jureau în Tunis și-i masacrau pe italieni



GIOVANNI PAPINI

la Apele Moarte, Crispi fusese singurul italian care dădea de gândit și speria, cât de cât, Franța. Catilinarele lui Cavalotti și jambii lui Stecchetti nu ne făceau să uităm, pe noi tinerii, că Giuseppe Carducci îl iubea și că Bismark îl respecta. După o înfrângere colonială, care păru speriaților parlamentari dezastrul unui întreg popor, bătrânul cuceritor de rogate fu trimis la plimbare fără multă vorbă, ca un servitor pungaș, spre a muri orb și singur, în tăcerea spaimii din preajma-i.

Cu un an mai înainte, un tânăr sectar înjunghia pe Rege cum ai înjunghia un rival — orice anarhic e un principe impotent — și după câteva luni murise Giuseppe Verdi, țărânul pasionat care mișcase toate popoarele cu puterea-i sublimă și plebee.



că și bucuroasă. Nu se așteaptă la descoperirea lugubră a sărmanelor rămășițe omenești printre pietrele mormântului. Pare că s'ar fi reîntors cu alte gânduri, de a-și expia cruzimea de odinioară, de a mângâia cu privirile și cu vorbele sale pe acel care a suferit atât pentru ea și atât de dulce a cântat-o.

(Urmează)

RAMIRO ORTIZ

Se sfârșea o epocă în acci ani: se isprăvea aventura Risorgimentului, galopul Romantismului, epoca părinților.

Cei născuți în acest secol nu-și pot închipui umilința unui tânăr italian în răstimpul ce trecu dela masacrul din Dogali până la moartea lui Crispi. Se părea că o pedeapsă s'ar fi abătut asupra națiunii pe care celelalte o asupreau, fără a-i face măcar cinstea de-a o urî. Până și continentul cel mai pușin războinic, Africa, ne respingea; refuzaserăm Egiptul; ajunseserăm târziu în Tunisia; Abisinia ne azvârlise în mare după Abba Carima.

În viața mea nu voi uita desnădejdea acelei dimineți de Martie în care sosiră cele dintâi vești dela Adua. Cerul plumburiu și îmbăcsit, ulițele sure și mai murdare ca de obicei, fețele mai mohorâte, tăcerea mai tăcere de nemernicie și de ocară. Până chiar și tata, care totuș era republican, mai-mai plângea: Baratieri fusese garibaldin ca și el și parcă i se risipea în scrum una din cele din urmă legende care-l ajutau să trăiască. După câteva zile, pe noi școlarii, ne duseră pentru o slujbă la Santa Croce, într-o pomenirea morților din Africa. Marea biserică îmbrăcată în negru, cântările latinești, vârtejul gemut al orgii, și toate chipurile noastre de băeți galbeni la față, în șir: ce jale, ce durere, ce ocară! La atâta ajunsese Italia istoriilor, Italia lui Scipione și a lui Cesar! Inima-mi de cincisprezece ani se răzvrătea: Suntem noi, nouă ni se va cuveni astă dezonorată moștenire, și ceva vom face, căci Italia nu poate isprăvi în acest chip! Această Italie care a avut în dar totul — soare, miracol de mări și de munți, geniu, stăpânire, sfințenie — și care a dat totul, tuturor: dreptul popoarelor, o cetate sfântă lui Cristos, un nou continent Europei, artă Barbarilor, filosofie Nordului, și care în puține veacuri a scris Divina Comedie, și I. Massimi Sistemi, Somma, II Principe și a făcut să plângă inimile lumii prin Canzoniere, prin I Canti, prin Norma și prin Traviata, această Italie, deși învinsă și subredă, nu poate muri. Nu vom îngădui să moară.

La școală, ce ne puneau să învățăm pe de rost? „Vai, sclavă Italie, lăcaș de durere“ a lui Dante, „Italia mea, deși zadarnic mai vorbesc“ a lui Petrarca: „O patria mea, vâd zidurile și arcurile, a lui Leopardi — iar pe furis citeam „patria noastră e lașă“ a eidevant-ului. Carducci, care ar fi voit să oprească soarele Italiei deasupra unei Republici ghibeline. Numai dojana și tânguiri...“

În acea mândră melancolie a mea, nu găseam nimic de care să mă sprijin; nu era nici un ogor gata pentru semănături croice. Istoria în mijlocul căreia ne era dat să trăim era mediocră, chiar și în rămășițele-i glorioase. Într-o dimineață de iarnă ne dădură drumul dela școală, pentru că trebuia să sosească Regele. În loc să mă duc acasă, am pornit-o, gurăcască, spre gară. Pe străzile mai mari abia câte-un steag la fiecare sută de

*) Pagini din cartea de amintiri, pe care o va publica în curând autorul „Omului sfârșit“.

ferestre; și apoi steaguri cari spânzurau în aerul fără vânt, aproape rușinoase. Tot atâta lume ca în orice altă zi, și lume care-și vedea de treabă, cu pas obișnuit. Deodată, la capătul străzii dei Panzani, văd ieșindu-mi în cale două trăsuri largi și negre cu doi cai. În cea de-a doua, lângă un general, un domn gras la față și cu două mustăți înfoiate, albe: era Regele, îmbrăcat în negru ca un notar. Lumea abia dacă se oprea o clipă să-l privească și nu toți își ridicau pălăria. Regele, obosit, saluta, privea înainte cu ochii încă mândri, dar de-o mândrie notolită și aproape copleșită de tristețe. Nu era un monarh învingător care trece prin mijlocul poporului său în sărbătoare: era Regele dela Custozza și Adua, care puțin timp în urmă avea să fecundeze cu sângele-i nevinovat destinele noului Regat.

Unde să cauți sprijin? Ce pretext de orgoliu și de acțiune putea născoci un tânăr singur, în acea climă de decadentă? Insași unitatea Italiei părea în primejdie: în 1893 fasciile din Sicilia, după ce dăduseră foc Municipiilor, înălțară prin unele locuri steagul englez: în 1894 finutul Lunigianei fu potopit de rășcoală, în 1898 jumătate din Italia se răzvrăți fără să știe ce voia și se auzi vorbindu-se de un Stat al Milanului. Până chiar și bătrâna împărăteasă Kuang Sin, după ce cedase o bucățică din China oricui iar fi cerut-o, a fost în stare să-i refuze Italiei, în 1899, golful San-Men.

În 1894 murdăria ascunsă a bănelor se prelinsă în ziare și se descoperi cât orau de putrezi parlamentarii: misunara Catonii: cel din Milano Cavallotti, nimic în sânge; cel din Roma, Sbarbaro, în ridicol. Bătrânele săgeți ale lui Carducci întuneceau încă o noală de cer: Alfredo Oriani, ascuns în Romagna, se războia cu nălucile surde; Guglielmo Ferrero scria o Germanie a sa, ca și Tacit, ca să contrapună proaspăta Euroa Nordului istovitei Italiei. De Amicis cel mustos, Rovetta cel slugarnic, Stecchetti cel libidinos, erau scriitorii pe care-i adorau librăriile și nesomnul celui sfârșit de secol și de domnie. Darwin vulgarizat de toți, Spencer adaptat de Ardigio, Marx cârpit de Loria și de Labriola, Nietzsche revelat de D'Annunzio, erau trecurile streine la cari se adăpau, de bine de rău, cultele cirezi italiene.

De ce să te prinzi? De unde s'o pornești pentru o fază nouă, pentru un anotimp înviorător? Republicanii se limitaseră să încălzească iarăși, cât de cât, cu slăbănoagele lor trupuri, focul stins al lui Mazzini; anarhicii, neînstare să ascuță cugetarea lui Stirner, învăteau la țoculă vechile stilete cărvunărești pe gresia ignoranței și a invidiei, socialistii ațuceau într'un hal de plâns generosul ferment creștin, înecându-l în plămăda unei mitologii grosolane, prin care voiau să dea trup științei pozitive, progresului nesfârșit, respectului de număr, de materie, de forță și tuturor celorlalți imbecilități galice și ebraice, de care-i e silă oricărei inteligențe bine organizată.

Un tânăr italian care-ar fi avut nenorocul de-a nu se naște nefrebnic și mediocru, se găsea la începutul secolului, singur cu desnădejdia și orgoliul său. Era cazul meu. Upleam singurătatea cu Unicul lui Stirner și-mi hrăneam orgoliul cu amintirile și speranțele unei Italii mai mari. Și acestea erau căi ce mi

Un cimitir și o gară

Peut-être le bonheur n'est-il que dans les garcs...

Ch. Cros

Te presimțeam în apropiere, te vedeam din ce în ce mai distinct, antiteză enormă, semănată capricios în sgomot de bulevarde, printre pomii transparenti ai toamnei, în mijlocul focarelor de lume...

Un cimitir și o gară, despărțite doar de un spațiu neînsemnat — către voi mă îndreptam dealungul magazinelor cu vitrine ispititoare, în frăgezimea după-amiezilor ce agonizau. Și sufletu-mi nu știa — pentru o clipă — dacă trebuie să dea mai mare avânt, iluziilor, dorurilor, filfiriilor de arăpi ce-l străbăteau, îndemându-mă pașii să pătrundă pe largile peroane cu ecouri metalice, ori să cultive regretul ce sta ascuns în cutele lui, ca sunetul în lemnul vioarei, conducându-mă pe sub porți negre, în ritmul fanfarelor de doliu.

O plimbare scurtă și repetată, între porțile acestor două lumi, îmi puteau însă da senzații multicolore și largi. Cîțiva pași înainte mă înălțau, mă sbuciumau adinec, alți cîțiva pași înapoi mă îmbătrâneau, adormindu-mă. Bătăi de ciocane în roși mă atrăgeau spre ele, arătându-mi perspective de șine infinite, pe cînd din urmă, armonia clopotelor tindea pe furis să mă invăluie...

Și timp de câteva ore călcam pasionat pe urma senzațiilor — ca vinătorii pe urma sprintenelor căprioare. Le prindeam parcă din aer, cu miini înfrigorate și le ascundeam, și le topiam în întregă-mă ființă. Sufletul meu se cutremura, striga și ridea — ca oamenii ce trec brusc la hac, din sălile de abur, sub potopul dușurilor reci — de atîta contrast, de atîta explozie de nepotrivire... Și găsim în salturile acestea chinuitoare, o plăcere proaspătă, pe care căutam să o prelungească diabolic.

Mă urcam și mă coboram pe scări nevăzute, adunam în juru-mi raze sau valuri de umbră, surprindeam surisuri fericite sau lacrimi nemîngiate, mă fortificam în vuetul vieții și mă scaldam în tăcere eternă, sorbiam prin toți porii mișcarea febrilă și-mi inoculam în cușchi palida inerție — și totul în câteva clipe, în treceri grăbite pe cimpul trotoarului, sub privirile mirate ale drumetilor, plini de asemenea senzații și... imuni.

Dela o vreme, totuși, — din pricina, poate, a vecinătății atât de intime între cimitir și gară și a transportării mele vioaie dela un loc la altul — mi



se deschideau pentru o viitoare recucerire: căci eul solidar, ajuns la culmea adorării sale însăși, nu se poate satisface decât în abisurile lui Dumnezeu, iar pe de altă parte, Italia înseamnă Roma și istoria Romei are drept divin pivot mormintele Apostolilor...

se întimplă, deseori, să confund două lumi oare păreau îndărătnic și etern opuse. Cel mult constat aici numai variații îndrăznețe pe tema vieții și a morții și diferența accentuată care mă fulgera la început, încetul cu încetul, s'a transformat în armonie și farmecul bolnav ce-l gustam în plimbările mele de navetă încercă să se furișeze din mine pe nesimțite...

De ce n'am știut la vreme să mă îndepărtez din preajma sucursalelor celor două lumi? De ce n'am știut să păstrez în suflet poema suavă a contrastului ce părea etern? De ce am continuat, fără presimțiri neliniștitoare, un drum nevinovat între două răspintii ce credeam că vor exista întotdeauna? Acum, din prea multă obișnuință, nu le mai văd... Acum nu mai disting dacă sunetul ce vibrează spre seară e clopotul de peron sau clopotul din turlă, ori poate geamutul tamponelor oropsite; dacă huruitul surd ce mă înconjoară e acel al cărucioarelor de bagaje sau al bulgărilor de pământ; ...dacă scrișitul strident ce tae acru e al cuferelor împinse cu sila în vagoane sau al sicriilor scoase din dricuri... Unde mă întorc văd oameni care „pleacă“ din gări anumite: aici, coborîndu-se singuri din trăsuri, ca să ia loc în compartimente rătăcitoare, unde mai adesea se vor mișca și vor vorbi, dincolo — coborîndu-se, pe brațe vinjoase, din carete mohorite și grave, ca să pătrundă în compartimente strîmte (împărțite, totuși, ca și celelalte în clase) unde vor rămîne imobili, deși vor întreprinde o călătorie mai lungă decît acele cu indicații de șine și magii de felinare colorate...

Și astfel, într'o gară, trenurile se succedază repede, ca mai firziu să revină, populate cu chipuri străine: în cealaltă — vagoanele masive, ce par uneori palate, cu minuscule vitralii, cu scaune de catifea în loc de canapele, cu decoruri de flori, rămîn nemîșcate în alinierea lor severă, cu toate că și ele călătoresc meru și vertiginos... În goana lor întunecată și fără popasuri, tirie după ele cruci strimbe și putrede, candeli roze ce se sting de vînt și plăpînde cununi ce răspindesc petale, ca fulgi de suspine, pe drumul alb, pe care hamali, numiți în dialectul locului: ciocli, veghează credincioși în așteptarea altor doritori de zări necunoscute.

Și concertul clopotelor se ceartă în aer cu șucrăturile stridente, — și cîntece abia înginate sunt strivite sub roțile grele, — și fluturări de batiste și de draperii negre — și figuri îndurerate, care vestesc celor vesce fatale clipe viitoare — și zgomotele subliniate și sbucnitoare sau înădușite și timide își dau — în colțul cartierului intim — impresia vastei lumi ce dansează în juru-ți, pe care nu dorești s'o mai cunoști, pentru că ai surprins-o, pentru că ai rezumat-o între două răspintii și chiar pentru că ai trăit-o, aici, atât de intens, încît nu mai poți distinge elemente la prima vedere cu desăvîrșire opuse, totuși aceleași în eternitatea lor dureroasă, care vibrează nervos, sintetizînd întregul sbucium universal, în împărăția nelimitată a unui cimitir și a unei gări.

Floarea lui Sânzien

TANȚARUL MARACINE (ieșind dintre rânduri)

Spre floare... Unde-i floarea?...
 Un mugur mic de vis,
 O lacrimă de floare,
 O floare de cuis
 Un zâmbet cald de lună,
 Un hohot mic de soare,
 O rază frântă'n două
 De gândul ăsta : floare...
 Băturăm drumuri grele
 Pe-un lan de pădăie
 A fost ucis un flutur
 În zbor, de-o pălărie...
 Un pai ne sta în cale.
 Furnicile, cu greu
 Trecură peste dânsul...
 Apoi, un heleşten
 De rouă — atunci când noaptea
 Prindea să se ascundă
 De zorii dimineții —
 „Și l'am trecut pe-o frunză !
 Spre floare... Unde-i floarea ?
 Un mugur mic de vis,
 O lacrimă de floare,
 O floare de cuis...
 Un zâmbet cald de lună
 Un hohot mic de soare
 O rază frântă'n două,
 De gândul ăsta : floare...
 (tace)

O FLOARE

O, de mi-ar crește aripi, mi-aș rupe rădăcina !
 Iubirii tale.

TANȚARUL MAR. (privind pe Sânzien)

Nici nu ne-aude !..

SANZIEN (cu gândul departe)

„Doarme, când mi-oi găsi lumina,
 De ea îmi leagă viața ca să rămâie-a mea
 Și dă-mi o rădăcină ca să rămâi cu ea.
 Și schimbă-mă în floare, alături să mă scutur,
 Și s'o păzesc cu umbra...

FLOAREA

Ce-as da să fii un flutur !..

BARGAUNELE SFETNIC (lui Sânzien)

De-atâta timp plecarăm ! Trec zilele, ca anii !
 Și-au îndesit în codrii, frunzișul lor, tufanii...
 Albinele în roiuri încoace te purtară
 Dar până-ai cea Doamnă ! iubirea ta amară
 S'o curmi, — că nu e altă smerită alinare
 Când, nesfârșit, din zarea albastră până'n zare,
 Din malul verde'n floare pe care-l coborâm,
 Se'ntinde apa moartă a celuilalt tărâm !
 Nu vei pute-o trece !..

TANȚARUL MARACINE

De, marea este mare !

LACUSTA

Cum ai putut să țărâi asemeni cugetare ?

SANZIEN (înapăintând)

Mă nspăimântați ? Dar dorul nu are șovăiri !
 Să șovăiască cea mai adâncă din iubiri ?
 Nădejdi și'rbite'n suflet să-și semene neghina,
 În sufletul în care e numai „ea“ lumina ?
 În sufletul ce moare cu seceta pe rană

Cum secetă pământul când apa nu-i dă „hrană“
 În gândul meu, în care de-ai scormoni, oricât,
 Nu vei putea s'o afli decât pe „la“... atât ?...
 În trupul ăsta care spre „ea“ și țărăște-obida ?
 Ca vrejul către soare, spre mugure omida ?
 O !.. Trebuie în lanțuri să-și înfrâneze cazna
 Spre ea să ingenuche spre ca să o mângâie !
 (Bărgăunelui :)

Să dai poruncă oastei în taberi să rămâie !..

ZEFIR (în fața lui Sânzien)

Auzi, o apă mare de umbră împânzită
 Ți-așteaptă oastea'ntreagă în valuri să ți-o'nghită.
 Zadarnic ! Smulgeți dorul cum însumi eu mi-l smulg...
 Nu poți zbura ! Aripa alt' dată ca un fulg.
 E plumb topit pe trupul ce doru stă să-l spargă.
 Eu pot zbura... și totuș, în zarea asta largă,
 Spre „ea“, eu singur, singur, mi-e teamă să m'avânt
 Și'nfașa valurilor, mă strâng lângă pământ...
 „Și-acum,

oștiri de gaze, să afle toți aș vrea

O veste...

TOȚI

Care, care ?..

ZEFIR

Știu, vorba mea e grea !

Și totuș, vă voi spune ce a văzut, zburând
 Din flori în flori, Zefirul !

TOȚI

Ci spune mai curând !

ZEFIR (lui Sânzien)

Privește zarea largă...

(Deodată în fundul scenei se face lumină și pe o culme, albastră, într'un nimb de lumină, apare „Fluturul de noapte“ trist, cu aripele strânse, cu libelula moartă la picioare).

— Iubire vrei ?.. Iubirea

Ades s'arată astfel !..

SANZIEN

Un flutur...

ZEFIR

— Nu, — Măhnirea !

SANZIEN

Dar ce-are la picioare ? O libelulă !.. Partea
 De dragoste-a oricui ? E dragoste ?..

ZEFIR

E moartea !

TOȚI

Cum, libelula moartă ? Minciuni !..

BARGAUNELE SFETNIC

Presimt un rău

ZEFIR (privindu-l în ochi pe Sânzien)

Sărmana libelulă muri de dorul tău...

(lumina în fund se stinge brusc)

(Zefir se clatină)

TANȚARUL MAR.

Dar ce-are voevodul ?..

O ALBINA (cu ciudă)

De, treaba lui ! Ne lasă

De-acum în voia noastră

ALTELF

În pace să ne lase !..

FURNICILE

Acasă ! Vrem acasă !.. Acasă !..
 (urmează)

N. MILCU și RADU GYR

Este arta un joc?

III. CHELTUIREA ENERGIEI SUPERFLUE

O alimentație mai bună, obținută grație superiorității organismului lor, le procură o rezervă de vigoare, pe care nu o mai cheltuiesc pentru conservarea vieții. Astfel ființele cele mai dezvoltate dispun adesea de o energie, care încarcă unii centri nervoși, fiindcă zile și nopți se scurg în timpul cărora procesul reintegrării perpetue a fiziologiei nervoase, ne mai fiind împiedicată prin nici o cheltuială notabilă de forță nervoasă, se găsește într-o stare de instabilitate extraordinară susceptibilă spre o excesiv de ușoară descompunere și descărcare a forțelor pe altă cale decât pe cea obișnuită. Este ceea ce se numește dorința. Dorințele sunt sentimentele ideale, care se nasc, când sentimentele reale, cărora cele ideale le corespund, n'au fost încercate de mult timp.

Fiecare din facultățile mintale, prin urmare, fiind supusă acestei legi: că organele lor, după ce au aromit în timpul unui interval mai lung de cât de obicei, devin în mod excepțional gata de acțiune — și tot în mod excepțional întâmplându-se ca sentimentele corespunzătoare să ia naștere oferind o facilități excepțională ca să pue în joc toate activitățile lor correlative — urmează ca ele să fie angajate foarte ușor într-o activitate simulată, când împrejurările o provoacă, în loc să provoace o activitate reală.

De aci rezultă jocurile de tot felul: de aci tendința la aceste exerciții superflue și fără destinație a facultăților noastre și anume când facultățile au fost mult timp în repaos. De aci rezultă și faptul, că aceste exerciții fără obiect sunt îndeplinite mai mult de către facultățile cari au un rol dominant în viața animalului.

Ridicându-ne acum sus de tot pe scara zoologică, la om, vom avea jocurile propriu zise din domeniul fiziologie și jocurile psihologice care au fost denumite de către Spencer activități estetice.

Activitățile de acest ordin nu se arată de când atunci când ajungem la o organizare atât de superioară, încât energiile nu sunt în mod complet cheltuite în satisfacerea nevoilor materiale, cari se prezintă din oră în oră. În acelaș timp cu excedentele accidentale de nutrițiune, în acelaș timp cu această varietate de facultăți, cari există la animalele cu excedente frecvente de nutrițiune, trebuie să mai fie condițiuni, cari să facă posibilă, pentru stările de conștiință întovărășind acțiunile facultăților acestora, existența și menținerea lor, căutate fiind pentru ele înșile, abstractie făcând de scop.

Accastă primă formă a plăcerilor, numită joc, se arată în activitățile superflue ale aparatului senzitivo-motor, și în activitățile acelor instincte de conservare de sine dar destructive pentru alții, cari călăuzesc în genere pe oamenii primitivi.

Când aceste plăceri sunt stabilite, ordinele cele mai înalte ale puterilor coordonatoare vin și ele să aibă activitățile lor superflue și plăcerile lor corespunzătoare în jocurile de îndemănare și în celelalte exerciții mai depărtate de activitățile destructive. Dar după cum se vede la sălbatici, în dansurile inițative și cântecul, care le întovărășesc, dansuri și

cântece cari încep foarte rușințiar caracterul estetic, există o mare înclinare către sentimentele plăcute care sunt adaptate vieții de pradă. Și chiar când ajung la acele produse estetice mai dezvoltate mai evoluate și la sentimentele correlative pe cari civilizațiunile astăzi îmbătrânite ni le dăruiesc, găsim totuș o trăsătură dominantă a vieții de pradă, o urmă a caracterului primitiv al jocului.

Când cu toate acestea disciplina vieții sociale, care este din ce în ce mai puțin înclinată spre pradă și din ce în ce mai pacifică, a permis simpatiilor să nască și sentimentelor altruiste să se dezvolte, aceste sentimente la rândul lor încep să cheme sferile activităților superflue. Artă începe să ia forme din ce în ce mai mult în armonie cu aceste sentimente.

O economizare mai mare a energiei, rezultând din superioritatea organizării funcționale, va avea în viitor efecte asemănătoare cu acelea pe cari le-a avut în trecut. Ordinul activităților cărora este-

tica aparține, primind impulsivitatea primă din această economizare, va fi în urmă și mai întins prin ea: economizarea făcându-se în două feluri, în mod direct prin perfecționarea corpului uman însuș, și în mod indirect prin perfecționarea tuturor aplicațiilor mecanice și sociale. Un excedent crescând de energie va face să nască o proporțiune crescândă de activități și de plăceri estetice, și în timp ce formele artei vor fi așa fel, în cât ele vor furniza un exercițiu agreabil facultăților celor mai simple, arta va face apel în acelaș timp la un mai mare grad de emoțiuni înalte decât până acum.

Explicația aceasta este metafizică deci pur și simplu ipotetică desi Spencer crede că e inductivă, dar în tot cazul e destul de ingenioasă. Ingeniozitatea explicațiunii însă atâtă timp cât va rămânea o simplă ipoteză neverificabilă, contribuțiunea continuă a fi un sport intelectual destul de admirabil, dar destul de puțin științific.

Absența verificabilității i-a îngăduit lui Groos să admită o altă ipoteză pentru explicarea jocului.

În tot cazul pentru Spencer cantitatea



DEMIAN : DANSATOARE

(Salonul Oficial)

de energie pusă în rezerva prin economie funcțională obținută printr-o organizare progresivă, trebuie cheltuită fără efort spre a fi producătoare de plăcere.

Simple senzațiuni, de orice fel, care au caracterul estetic îl dobândesc probabil, când cauzele fizice sunt în așa fel în cât ele fac să intre în acțiune aparatul senzorial într-un mod cât mai eficace și cu cât mai puține obstacole, zice Spencer.

Cu alte cuvinte în aparatul senzorial să fie cel mai mic conflict de acțiuni și cea mai mare sumă de cooperare, producând astfel cel mai considerabil total de excitație normală în elementele afectate.

Este un corolar pentru ceea ce precede că o stimulație senzorială ca aceea pe care o produce o frumoasă culoare sau un sunet dulce, implică după cum am văzut, o mare cantitate de acțiune normală.

Este vorba deci de o puternică descărcare nervoasă în care nici un element nu se găsește în exces, și care v atinde să deștepte o plăcere secundară vagă. Sentimentele estetice în general sunt în mare parte compuse dintr-o conștiință nedefinită care naște astfel.

Este un element vecin acestuia, dar mai particular, în impresiunea frumosului oferită de către senzațiune. O bună parte din conștiința agreabilă pe care o frumoasă culoare o stârnește poate să fie raportată la asociațiuni stabilite în experiență.

În timpul vieții noastre, culoarea roșie, albastru verde, etc., a fost legată cu florile, cu zilele luminoase, cu scenele pitorești și plăcerile marcate în mod simultan cu impresiunile pe cari aceste lucruri le fac asupra noastră.

E de ajuns să ne amintim unda sentimentală agreabilă stârnită de mirosul fânului, al cărui farmec intrinsec este foarte moderat, spre a înțelege în ce largă proporție deșteptarea în adâncurile conștiinței noastre a zilelor trecute, petrecute în timpul atâtor zile de vară, intră în farmecul pe care îl încearcă.

Acest principiu al asociațiunii care va fi reluat de către Fechner, este o altă formă a principului fundamental din estetica spenceriană, căci asociațiunea presupune pasivitatea deci absența efortului mental activ.

Izvorul primitiv al plăcerii estetice este o combinațiune de așa natură că el exercită facultățile cât mai complet posibil, cu o cât mai puțină compensațiune negativă venind din excesul exercițiului...

...dar eu văd o mulțime de motive ca să hănuiesc că dispozițiunile de formă, care sunt frumoase, sunt acelea care exercită în mod eficace cel mai mare număr de elemente nervoase interesate în actul percepției, dar care nu încarcă de cât cel mai mic număr posibil din aceste elemente.

...un mare număr de elemente ale facultății perceptive trebuie să fie puse în joc, în timp ce nici una să nu fie condamnată la un exercițiu excesiv...

Fiind admis că sentimentul estetic are drept condițiune primordială ca să nu servească imediat vreuna din funcțiunile vitale, urmează că cel mai înalt sentiment estetic este acela care are cel mai mare volum produs de exercițiul normal al celui mai mare număr de energii

ARTURO FARINELLI

SAU

„DE ERUDITIA“

*Leggendo atque scribendo
vitam procudito*

În vitrinile librărilor italiene au apărut de curând cele trei volume: **Il Romanticismo nei paesi latini** (Ed. Fratelli Bocca, Torino, 96 lire) ale lui Arturo Farinelli. Un adevărat eveniment în lumea erudiților și a poezilor. O carte așteptată și dorită. Farinelli și-a câștigat mulți cititori statornici și înțelegători. Și nu numai printre studiuși. Proza lui e căutată și savurată de foarte mulți intelectuali fără serioase legături cu istoria și critica literară. Un fapt semnificativ care ne-a îndemnat să scriem paginile acestea.

Ați cettit „*La vita è sogno*“? Sunt două volume în cari Farinelli cercetează tema dramei lui Calderon, „*La vida es sueno*“, în întreaga literatură și filosofie universală. Firește, mediocra operă a castilianului—exaltată de romanticii veacului trecut—e numai un pretext. Din cele opt sute de pagini ce alcătuiesc volumele—numai o sută îi sunt dedicate. Farmecul acestei cărți cindate sunt tocmai „*Preliudiile la drama lui Calderon*“ (vol. I) și prima parte a volumului II: „*Viața și Lumea în gândirea lui Calderon*“. Sunt adunate aici mărturii împotriva realității vieții, dela cei dintâi taoiști până la Richard Wagner, Pascoli, Irving, Tolstoi. Și nu adunate, clasificate și rezumate. Cartea lui Farinelli nu e o antologie, nici culegere de sentențe din literatura universală. Ideile, versurile, paradoxele, asupra realității vieții, și identității sale cu visul—nu sunt înșiruite scarbăd și plicticos dealungul paginilor. Farinelli reconstitue cu ajutorul lor concepția Lumii și Vieții—în epoca, țara sau personalitatea respectivă. Textele sunt pentru el vertebre ce îi vădesc osatura spinală a Spiritului, a vieții și valorilor lăuntrice. Există, în viața spirituală, o coerență, o organicitate necesară. Aceeaș structură se ghicește sub felurite manifestări: artă, viață, mistică, filosofie, etc. Farinelli a știut să înțeleagă adâncurile autentice, structura specifică a unei Vieți Spirituale—fie ea o cultură, sau o personalitate—plecând dela problema: **La vita è sogno**.

Se găsec astfel rotunjite, configurate, multe și reprezentative „*Weltanschauung*“. Taoismul se concretizează de minune în fabula fluturelui, din Ciuang-Te. Pe când Ciuang-Te visa că este un fluture,



fără ca vreunul să intre în exercițiu anormal.

Am putea continua cu citatele, concluzia rămâne aceeaș: absența efortului mental față de o cât mai mare stimulare nervoasă în care asociațiunea ideilor cu pasivitate pură joacă rolul aproape principal, rămâne un fenomen, care califică esteticeste actul de contemplare.

(Va urma).

SCARLAT STRUȚEANU

se deșteaptă pe neașteptate; dar nu mai poate ști dacă Ciuang-Te e fluture în vis, sau, dimpotrivă, fluturile e Ciuang-Te. Anularea realității imediate, fenomenale, a lumii senzațiilor, în Principiul unic, universal, etern (Tao), e însăș fundamentul taoismului—atât de frumos vădit în fabulă.

În felul acesta e lucrată întreaga carte. Fiecare text citat se integrează într-o viziune a lumii sau într'un sistem. Se descoperă astfel imense curente subterane în gândirea și simțirea universală, cari tind să dovedească acelaș lucru: că viața e un vis, e icală, e fantasmă. Poetul chinez Li-Ro (sec. VIII, d. Chr.) cântă: „dacă unduitoarea viață e un vis, de ce să te întristezi?“ Cu mult înaintea lui, în „*Pitii*“, Pindar s'a resemnă, amar: „ce e omul? nimic alt decăt somnul unei umbre“. În Sigerist din Brabant, găsim anticipată una din celebrele „*meditații*“ ale lui Descartes: „*Omnia quae nobis apparent sunt simulacra et sicut somnia, ita quod non simus certi de existentia alicuius rei*“. Zeci de gânditori, de mistici, de poeți, din toate locurile și timpurile, jung la aceleași triste cuvinte: viața e un somn. Sunt corespondențe vrednice de luat în seamă. Încă o dovadă că în fața problemelor fundamentale, spiritul omenesc ia întotdeauna același atitudine.

Erudiția adunată și alambicată în notele acestor două volume—însăimântă, Se ghicește înapoi lor nemărginite cunoștinți bibliografice, istorice, filosofice. O erudiție care copleșește—prin rigurozitatea și profunzimea ei. O erudiție monstruoasă—a scrâșnit admirativ Papi, numind pe Farinelli „*Print al bibliografiei*“.

Cunoștințele, amănuntele, textele citate, filiațiile istorice, judecarea versiunilor și a edițiilor, scrutarea manuscriselor, fișierul—iau proporții tragice. Foamea își pierde nuanța repulsivă—când ajunge sfâșietoare, vecinică, cu neputință de satisfăcut. Convulsiile infometatului care inghite, ca să obosească, fiziologic, peste puțin timp și să clipească din gene grele de somn—desgustă. Vecinicul infometat din basm, căruia cuptoarele cu pâine caldă nu-i ostiose suferința—emoționează. Erudiția e meschină de câte ori se vedește obraznic, indecentă, culeasă în pripă, indirect,—și e mediocră în monografiile specialiștilor.

Erudiția lui Farinelli se luminează cu deosebire în celelalte nenumărate cărți și studii pe cari le-a publicat, mai ales asupra Spaniei. **Guillaume de Humboldt et l'Espagne** (Bocca, Torino, 1924) și **Divagazioni erudite** (Bocca, Torino, 1925)—sunt adevărate capodopere ale genului, deși nu sunt dintre cărțile de seamă ale lui Farinelli.

Nu știu dacă a cântat cineva poezia bibliotecii. Dacă s'a înduioșat de rafturile cu infollii, dacă a lăcrămat mângâind cochetele, în 1489, s'a înfiorat descoperind trupurile proaspete ale cărților ieșite de sub teasc. Biblioteca, în sine, împrăstie tot atâta lirism și sensualitate—ca și o femeie. Sunt cărți pe cari le iubești, și cărți pe cari le poțtești. Cărți

cu pagini reci și mângâtoare, dealungul cărora degetele alunecă tremurând, culegând voluptatea literelor sobre, pal pând. Cărți cu hârtia aspră și groasă, în care literile s'au infipt pătimas, ca pe un trup cald. Cărți mărunte și răutăcioase; cărți cu gravuri ce atâță ochiul, cu mirasmă ce îmbată nările și alintă sufletul.

Erudiția e aproape de bibliotecă. Erudiția palpită, cum palpită un raft cu „Opere complete”. Și e tristă, după cum e tristă orișice bibliotecă. Wilde scria în „De Profundis”: „It is always twilight in one's cell, as it is always twilight in one's heart” (E întotdeauna amurg într-o temniță, după cum este totdeauna amurg într'un suflet).

Tristetea unei biblioteci e liniștită și discretă. Tristetea unei erudiții uriașe e convulsivă, sfâșiată, tragică. Un erudit nu-și poate găsi odihna. În sufletul lui răsare, la răstimpuri, perfida întrebare: la ce bun? Un erudit nu are de cât foarte puține clipe de fericire. Restul timpului, e aproape inconștient. Erudiția, dealtfel, este un opium pe care adesea îl folosesc nepricepuții — ca să nu se mai deștepte niciodată. Pedanții, bibliotecarii îndobitociți, savanții seci — sunt victime, ucise de o doză prea forte pentru sufletele lor.

Cei mulți cred că erudiția usucă și năruște personalitatea. Dar soarele nu usucă decât tulpinele fragede și voluptatea nu ruinează decât sufletele plâpânde. Erudiția, ca și alcoolul, ar putea fi un sigur examen de selecție — dacă numărul victimelor n'ar fi primejdios bunului mers al societății.

Erudiția nu e fecundă decât atunci când poate fi uitată după voie. Un erudit pur își poate păstra neatinsă fecioria sufletului.

Cel care poartă după sine, în orice împrejurare, balastul lecturilor — e o victimă, pe care, dealtfel, opinia publică o judecă cu destulă asprime.

Erudiția nu e decât o serie nesfârșită de experiențe cerebrale. O cercetare specială, e o pasiune. Lecturile felurite, pot fi asemănată unor trambuline după care spiritul se înalță mai sus, către sine.

Cărțile nu sunt decât pretexte de a gândi, de a te regăsi sau de a-ți găsi adversari, față de cari să-ți precizezi atitudinea. E reconfortant să afli că gândurile tale au străduit pe nenumărați alții înaintea ta.

...Deaceia Farinelli e un erudit pur. Cărțile lui sunt construcții îndrăjnețe, la cari a cheltuit ani după ani strângând materialul și așezând schelele.

Și sunt comori cu nestemate, cu nume desgropate din veacuri și citații rare, desfătătoare.

MIRCEA ELIADE



MENTIUNI CRITICE

CONST. KIRIȚESCU: Istoria războiului pentru întregirea României; vol. II și III; ediția II-a (refăcută în întregime și mult adăogită); editura „Casa Școalelor.

Societatea Națiunilor și Școala; ed. „Cartea Românească”; 1927.

Impunătoarea distincție cu care Academia Română a socotit, acordând jumătate din premiul Asaki, să răsplătească monografia războiului pentru întregirea României, este o dovadă mai mult despre utilitatea lucrării d-lui Const. Kiriteșcu. Publicul cititor își vede astfel ratificat de înaltul for cultural al Academiei Române, agrementul pe care frumoasele, refăcute în întregime și mult adăogite, volume ale celei de a doua ediții îl obținuseră dela dânsul. Consacrarea Academiei consfințește de data aceasta, simțul de distingere al cititorului și îi sporește valoarea.



CONST. KIRIȚESCU

Seriam cu aproape un an de zile în urmă, despre întâiul volum al acestei trilogii și surprindeam, dacă nu mă înșel, caracterul de monument votiv pe care lucrarea d-lui Kiriteșcu îl are, după un deceniu dela marea noastră epopee. 1916 a fost anul dramci dobrogene, 1917 în doosebi al ofensivei Mărăști și al croismului neclintit din câmpia Mărășeștilor. La exact un deceniu, este mai mult decât o îndatorire să ne amintim de recenta noastră glorie.

Este tocmai ceea ce face cel de al doilea volum al trilogiei d-lui Const. Kiriteșcu.

Și cu aceasta se începe și meritele acestei istorii a războiului nostru pentru întregire. Acelaș plan metodic și aceeași luminoasă ordine, pe care am avut a lo sublinia și în primul volum, se întâlnesc și aici. Povestirea începe, cum era și firesc, cu continuarea campaniei din 1916,

cu acele operațiuni militare care trebuiau să ne pună în gardă față de planul ofensivei germane, pentru care frontul românesc devine frontul principal european. Lupta pentru apărarea trecătorilor ca și a celui mai scurt drum spre București pe care-l căutau Nemții, apărarea porților Moldovei, cu alte cuvinte luptele dela Oituz cu întreg sistemul de lupte secundare, din Valea Uzului, dela Megheluș, dela Hârja și apoi luptele de la trecători, precum a Branului, a Predealului, a Bratocei și Buzăului și mai ales marile lupte din valea Oltului și a Jiului, cu jertfele și eroismele corespondente și până la marea bătaie de pe Neajlov și Argeș căreia îi urmează retragerca, părăsirea Bucureștilor și statornicirea frontului pe linia Siretului — toate aceste etape de renunțări glorioase, tot acest tennis de victorii și dezastru defilează în lucrarea d-lui Const. Kiriteșcu, în lumina vulturilor de drapete când vesele, când cernite, întotdeauna însă păstrând o strălucire pe care istoricul nostru nu scapă din vedere să le-o păstreze. Pentru că deși operă de știință, în care informația erudită extrasă dintr'o largă compulsare a documentelor oficiale sau din literatura războiului este servită din belșug și plasticizată cu ajutorul planșelor diferitelor scene de operații, — deși operă de știință, „istoria războiului pentru întregire”, a d-lui Kiriteșcu nu este mai puțin o carte de permanentă afirmare sufletească.

Istoricul, pentru care fiecare luptă fiecărui unitate, fiecărui operație militară își au numele exact, nu uită totuși să strecoare pe sub ariditatea acestor fapte ceva din vibrarea calde sale inimii. Fuzionarea operei de știință și a atitudinii sentimentale este una din însușirile lucrării d-lui Const. Kiriteșcu și care face din „Istoria războiului” nu numai manualul de informație pozitivă dar și izvorul de neîntreuptă mândrie națională. Se vor găsi unii, care să susțină că opera de știință trebuște ferită de efluvii sentimentale. Observație justă de îndată ce adevărul științific ar suferi. Nu este însă cazul cu lucrarea d-lui Kiriteșcu. Și apoi: aceste trei volume, compacte și în care reînvie toate zilele de tristețe sau de bucurie ale războiului nostru, alcătuiesc, de fapt, cea mai glorioasă și mai întreagă dintre experiențele noastre militare. Iată pentru ce incursiunile lirice sunt justificate și iată pentru ce spunem că lucrarea își află o îndoită întrebuintare. Vom trece peste toate aceste faze ale războiului nostru, istoric recentă și în ochiurile căreia fiecărui din noi și-a împletit existența, reținând din toată istorisirea, fie a luptelor, fie a ocupației nemțești, fie a trădărilor ruse, fie a refacerii armatei în perioada II-a, fie a păcii impuse de Germani, a unirii treptate a provinciilor realitate sau a campaniei la Budapesta — vom trece reținând doar penpenetua lecție de energie națională pe care faptele o pro-

bează iar istoricul o confirmă neînterupt. Iată de ce ne surprindem subscriind la rândurile lui Fabre-Luce despre „Sensul războiului”: „Mai mult decât o manifestare de ostilitate în contra unui dusman, războiul a fost o formă supremă de supunere la legi și mai mult de cât o acțiune rațională, o imensă experiență”. Cuvinte ce se potrivesc de minune și războiului nostru, cu adaosul că de o „manifestare de ostilitate” nu poate fi vorba nici pe departe întrucât ne privește. Caracterul de non-agresivitate, al războiului nostru pentru întregire, este cu desăvârșire evidentiat în lucrarea d-lui Const. Kirilescu și asupra lui revine și broșura d-sale despre „Societatea națiunilor și școala”. Dar înainte de a încheia rândurile acestea informative despre o lucrare în care metoda se aliază așa de surprinzător cu atitudinea sufletească, am voi să dăm un citat dovă de pomaturile lirice ale d-lui Const. Kirilescu. Doarece, cum spuneam și mai înainte, lucrarea d-lui Kirilescu nu e numai o istorie a războiului pentru întregire. Ea este însăși istoria românească integrală din toată perioada războiului. Ceea ce s'ar părea exterior operațiilor militare d. Kirilescu îl îmbrățișează cu o egală pasiune și atunci reconstituirea Capitalei sub ocupație; episoadele dure-roase din războiul „aliaților” Ruși, entuziasmul voluntarilor ardeleni; orientările politice și portrete de oameni politici pregătirea mirilor în provinciile realitate, totul află o deopotrivă justificare în această operă care încheagă toată povestea țării românești în perioada războiului. Si atunci este explicabil ca în multilateralitatea acestei opere să-și afle loc și în bună companie încă, acea afirmare a sufletului românesc și acele pledoarii lirice ale d-lui Kirilescu, care sunt oarecum axa sentimentală a acestei lucrări, în primul rând de informație precisă.

Iată de pildă un fragment din pagina închinată oastei române trecând Prutul, „pe drumurile Voevoșilor”, în Ianuarie 1918, la cererea republicii Moldovenești, amenințată de atacurile Rușilor: „Străvechea glie moldovenească se înfioară și se trezește la dulcea atingere. Tărâna stropită veacuri de-a rândul cu sânge românesc, se ridică, răscoliă de copitele cailor și în volbură pulberii prind să se închege arătări de viteji. Goarne sună voios, oastea pășește înainte pe drumul desrobirii, iar din vechile locuri de sânge și de slavă aleargă să se rănduiească sub steagurile moldovenești mulțimea fără număr a umbrelor ce-și dormeau somnul frământat de dureri în acest pământ înstrăinat și robit. Dinspre vadurile Nistrului, din cetățile falnice ce-și oglindesc zidurile zimțuite în apele bătrânului fluviu, — din codrii Orheiului și ai Tigheciului, vine gloata luptătorilor lui Alexandru, lui Ștefan, lui Rareș, lui Ioan Vodă, voinici, răzeși și mazălii hotineni, soroceni, orheeni și codreni, slujitori de pe margine, păzitori ai vadurilor, străjeri ai plaiurilor și ai hotarelor. Scuturaji țărâna de pe stracle și platoșele voastre, întindeți în vânt arcurile înfevenite, frecăți oțelele ruginitelor sănețe: Moldova are iarăși nevoie de brațul vostru! Alergați ca altădată, când la chemarea buciumașilor domnești, etc., etc.”

Se va înțelege, prin urmare pentru ce vorbiam întru început de marca utilitate a lucrării d-lui Kirilescu, pe care marele

premiu academic nu a întârziat să o consacra. O istorie a războiului, unind strictețea științifică cu elanul liric, e tot ce poate fi mai de trebuință pentru cultura viitoarelor generații. Pasagiul citat e numai un vag reflex din această atitudine nobilă care înfășoară istoria națională în falduri de poezie.

Si, în sfârșit, ca să nu încheem fără rezerva de rigoare, vom sugera d-lui Const. Kirilescu, pentru viitoarea ediție care de bună seamă nu va zăbovi prea mult: necesitatea unui indice de nume de oameni și locuri, care să completeze aspectul întru totul occidental al lucrării sale, căreia d. Kirilescu i-a adăugat la finele volumului III, chiar și un pretios tablou cronologic al războiului României. Sunt în cele aproape 2000 de pagini ale Istoriei d-lui Kirilescu atâtea date, atâtea localități, atâtea nume, încât și pentru cetitorul de lungă respirație ca și pentru cercetătorul în vânătoare de referințe, un indice nu poate de cât să aducă cele mai mari rezultate. Și poate am mai avea de formulat o sugestie, tot în vederea viitoarei ediții. Ideia d-lui K. de a investi paginile volumelor sale cu ilustrațiuni este excelentă. Numai cât o selecție mai atentă s'ar impune în alegerea acelor motive ale inspirației plastice naționale. Războiul nostru nu-și are încă marele rapsod adevărat. S'a literaturizat, și încă cum, îndecajuns pe tema războiului. Dar nu mai puțin s'a și plasticizat, cu oarecare furie, în marginea — și cuvântul nu e nepotrivit — războiului nostru. Publicul e desigur mai dispus să cumpere un tablou, sau o statuie, fie și lut, de cât o poemă sau un jurnal de campanie. Dar dacă publicul cel lesne de amăgit are nevoie de poezie înșelătoare, Istoria d-lui Const. Kirilescu se poate lînsi de atâtea din realizările plastice dubioase pe care un sistem de fotografie le poate înlocui cu succes. Dar acestea sunt observațiuni cu totul secundare și nu vom stărui prea mult asupra lor.

Este lesne de înțeles că un om al școlii dublat de un istoric al războiului cum este în acele timpuri d. C. K. era dintre cei mai indicați să se preocupe de problema Societății Națiunilor și de raporturile acesteia cu școala. Este ceea ce face în conferința ținută la cercul profesoral secundar, acum în urmă tipărită, D-l C. K. a făcut parte în vara anului trecut din comisiunea internațională dela Geneva care a avut să studieze mijloacele prin care statele membre ale Societății Națiunilor ar putea să inițieze școlărimca în idealurile S. N. și mai ales în marele ideal al cooperăției intelectuale. Chetăruirea revizuirii manualelor de istorie, care a fost formulată în cel mai larg și mai facultativ spirit, mai mult propunere de cât invitație, a fost și ea la ordinea zilei. Presa noastră s'a sezișat de aceste probleme și le-a primit cu sentimente diverse. Persoana scriitorului nostru a fost și ea implicată. De aceea conferința broșură ce tipărește d. C. K. este într'un fel și o pledoarie pro-domo. Ea convinge și risipește orice rezerve. Prin informațiile ce se dau despre idealurile și mai ales despre eficacitatea acțiunii S. N., prin convingerea hotărâtă cu care d. C. K. dovedește că între idealurile S. N. și ale neamurilor în parte nu este incompatibilitate, cărticica aceasta epujește deopotrivă și soc. Națiuni-

lor și publicul nostru care are nevoie de astfel de inițieri competente. „In S. N. omenirea posedă cel mai minunat instrument pentru pregătirea și menținerea păcii pe baza dreptului și bune înțelegeri”, zice în esență d-l C. K. pentru care „propaganda pacifică-umanitaristă a S. N. constituie un ideal de educație etică, ce nu poate stăneni necesitățile stringente ale organizării materiale și sufletesti a apărării naționale împotriva primejdiilor amenințătoare”. Sau cu cuvintele unui teoretician al pacifismului luminaț, Alfred Fabre-Luce, pe care l-am amintit mai sus și care în „Locarno sans rêves” dezbate întreaga problemă a Societății Națiunilor și a noului spirit european de după război: „Acordul patricii cu pacea, o formulă universală sprijinită pe realitatea țării natale — nu-și asta o rațiune suficientă cu care să răliăm entuziasmurile?” Desigur nu e vorba să ne pierdem în reverii pacifiste. Dar că un nou spirit s'a arătat, că el trebuie conjurat să se pogoare peste omenirea îndurerată și că toți trebuie să ajute la aceasta, sunt evidente peste cari nu se poate trece. Suntem, după expresia aceluiași Fabre-Luce, în perioada acordării instrumentelor. Concertul ce va urma, va fi imaginea acestor ravnice preliminare. Școala nu trebuie să lipsească. D. Const. Kirilescu îi pregătește de pe acum acordul. Și iarăși: se poate ca, pe de altă parte, școala întreagă să aibă de câștigat din contactul cu acest duh nou.

PERPESSICIUS



LISTA CONFERINTELOR ȚINUTE ÎN SESIUNEA DE IARNĂ 1926-27 LA ATENEUL B. P. HAȘDEU DIN CAMPINA

- 10 Oct. 1926: Prof. univ. N. Iorga, București: „Ce este și ce se înțelege prin străin în țara noastră”.
- 24 Oct. 1926: Prof. univ. Virgil Bărbat, Cluj: „Femeia și cultura”.
- 31 Oct. 1926: Comandor A. Negulescu, București: „Dar noi... marinarii”.
- 14 Nov. 1926: Ziarist N. Băzaria, București: „Femeia în Orient”.
- 28 Nov. 1926: Prof. univ. Popescu Voitești, Cluj: „Geneza petrolului” (cu proiecțiuni).
- 12 Dec. 1926: Prof. univ. Al Borza, Cluj: „Protecția naturii la noi și în America” (cu proiecțiuni).
- 21 Dec. 1926 Prof. univ. P. Grim, Cluj: „Literatura engleză și sufletul poporului englez”.
- 16 Ian. 1927: Prof. univ. M. Ștefănescu, București: „Cultura Patriei”.
- 6 Febr. 1927: Prof. univ. D. M. Teodorescu, Cluj: „Capitala regiilor dacice (cu proiecțiuni).
- 13 Febr. 1927: Prof. univ. Gh. Țitelca, București: „Cultură, civilizație și progres”.
- 27 Febr. 1927: Prof. univ. Em. Panaitescu, Cluj: „Situația și rolul României în Europa actuală”.
- 6 Martie 1927: Prof. Paul Papadopol, București: „Posteritatea și câțiva fruntași ai scrisurii românești”.
- 13 Martie 1927: Prof. univ. V. Ghidonescu, Cluj: „Educația cetățenească”.
- 27 Martie 1927: Comand. Aurel Negulescu, București: „Din Atlantic în Pacific” (cu film).
- 3 Apr. 1927: Prof. univ. Sextil Puscarlu, Cluj: „Romanitatea limbii noastre”.
- 10 Apr. 1927: Medic veter. St. Ionescu, Campina: „Boalele transmise omului prin animale de natură animală”.
- 1 Mai 1927: Prof. univ. A. M. Botez, Cluj: „Creșterea numerică sau creșterea calitativă a popoarelor”.
- 8 Mai 1927: Dr. I. Tătăranu, București: „Terchiologii și efectele sale terapeutice”.

ARDEALUL ȘI PROBLEMELE CULTURALE

Ziarul „Românul“

Ziarul „Românul“, oficiosul declarat al comitetului național, luase ființă din cearta iscară cu „tinerii oțeliști“. Aceștia pusese stăpânire desăvârșită asupra „Tribunei“ și comitetul național rămăsese fără organ de publicitate prin care să se poată apăra de atacurile și învinuirile ce i se aduceau de către cei grupăți în jurul vechiului ziar. Grupul acesta era denumit scurt „tinerii oțeliști“, dar el nu se compunea numai din tineri, ci majoritatea o formau bătrânii venerabili, ca dr. Oncu, care era adevăratul stăpân la ziar, actualul episcop R. Ciorogariu ș. a.

Am arătat și cu altă ocaziune la ce grad de dezvoltare profesională ajunsese „Tribuna“, care pătrunsese atunci în toate unghiurile locuite de români și domina în mod absolut opinia publică din Ardeal.

Prin urmare hotărîrea comitetului național de-a scoate un nou ziar, cu caracter oficios declarat, care să dea în același timp și lovitura de grație „Tribunei“, era socotită ca foarte temerară, date fiind tristele experiențe făcute cu „Tribuna“ și „Foaia Poporului“ dela Sibiu și cu „Lupta“ dela Budapesta. Oficialitatea partidului național român avea o reputație puțin măgulitoare în ceea ce privea acțiunile sale la care se cerea și puțină cultură nepolitică.

Dacă s'a adevărat vre-odată vorba românilui că „omul sfîntește locul“, apoi în cazul ziarului „Românul“ s'a făcut dovadă deplină. Ziarul era pus, după formula cunoscută, sub direcția unui comitet, care se știe că nu lucrează nicăieri nimic. Din norocire însă acest comitet a avut buna inspirație de-a încredința cu conducerea efectivă a ziarului pe dl. Vasile Goldiș, membru în comitetul național. D. Goldiș se găsea atunci la etatea de deplină maturitate când omul are maximul de energie pentru muncă și spiritul echilibrat de-a vedea și judeca lucrurile prin prisma obiectivității și a perspectivelor istorice în chestiunile de interes public și general.

Pornind la organizarea noului ziar, d. Goldiș a avut fericita intenție de-a descoperi „călcăiul lui Achile“ în acțiunea publicistică și culturală a oficialității partidului național român. După cum am arătat în cronicile anterioare, această oficialitate uitase cu totul lozinca atât de fericit concepută de Ioan Slavici când a înființat „Tribuna“ la Sibiu, că „Pentru toți românii soarele la București răsare!“ Slavici se gândea, desigur, în primul rând la unitatea culturală, dar oficialitatea „restrânsă“ a comitetului național nu vedea la București oțel soare vizat de vechii tribuniști, ci se împiedica când de partidul liberal, când de cel conservator. Nesimțind lumina acelui soare strălucitor era fatal să se poticnească când la stînga, când la dreapta. Și s'a poticnit și se poticnește mereu și în ziua de azi.

D. Goldiș, ca director al noului organ de publicitate, s'a reîntors la devisa lui Slavici și a căutat să facă legături cât mai strânse cu cercurile culturale-literare din București. Prima necesitate ce se impunea era de-a da ziarului o limbă curat românească și literară. În scopul acesta a angajat ca prim-redactor un ziarist apreciat și cu experiență din București.

Angajamentul acesta a făcut multe

buclucuri în redacție și desigur și mai multe neplăceri personale d-lui V. Goldiș ca director. Manuscrisele cari veneau dela colaboratorii „benevoli“, sau „onorifici“ când era vorba de fruntași ai partidului, erau „grozav mutilate“. după părerea autorilor. De fapt ele erau refăcute în redacție după necesitățile limbii literare. Recriminațiunile curgeau pe capul direcțiunii. Autorii pretindeau, c'o naivitate copilărească, ca în schimbul colaborării „benevole“ sau „onorifice“, deci fără retribuțiunea materială, să li se „respecte cel puțin stilul“.

Îmi amintesc de-o astfel de reclamațiune a fostului director de liceu Virgil Onițiu din Brașov. Acesta era profesor de limba română și avea și oarecare faimă ca scriitor de schițe. Stilul său era însă greoiu și n'avea nici o calitate găzduțitoare. Articolele sale trebuiau refăcute pe de-antregul ca să poată apărea în ziar. Onițiu însă, care era considerat în Ardeal ca unul dintre cei mai superiori oameni de cultură, nu putea înțelege și nu se putea împăca cu această necesitate profesională, care tot lui îi folosea făcându-i articolele mai accesibile. Supărarea lui era mare.

Apariția „Românului“ era, cum am spus, o îndrăzneală, care ar fi dat cu siguranță greș dacă s'ar fi procedat și aici ca la „Tribuna“ din Sibiu și la „Lupta“ din Budapesta după metodele de-atâtea ori compromise ale comitetelor de direcție. D. V. Goldiș era însă o mână de fier, știa ce vrea și putea să facă ceea ce trebuie. Activitatea aceasta a fostului director al „Românului“ e prea puțin apreciată. Din respect față de adevăr și față de o muncă prodigioasă, dar în mare parte anonimă, de gazetar, relevăm aici meritele d-lui Goldiș pentru viața culturală din Ardeal, câștigată prin felul cum a înțeles să conducă ziarul, în fruntea căruia era pus. Vom arăta mai jos în ce consta importanța culturală a „Românului“, care din acest punct de vedere a întrecut chiar și „Tribuna“ din Arad.

Presă din Ardeal a primit o rezervă apariția noului oficios al comitetului național. Oamenii grupați în jurul diferitelor publicații erau prea influențați de simpatiile politice, produse de certurile recente. Ei nu mai puteau judeca obiectiv. Interesele mărunte întunecau și judecata lucrurilor mari.

Cu mai multă hotărîre, și în același timp și cu o mai justă pătrundere a adevăratelor interese naționale, a salutat apariția „Românului“ presa din București. Iată, d.e., cum anunța apariția noului organ „L'Indépendance Roumaine“, oficiosul francez al partidului național liberal:

„E împede, în adevăr, că partidul românesc de peste munți nu poate cu nici un pret să admită disidență în ceea ce privește programul și că mai ales din acest punct de vedere solidaritatea tuturor se impune.

„În ziua în care politica maghiară va înfăptui cererile românilor, atunci frații noștri din Ungaria se vor putea împărți după preferințele și temperamentul lor în mai multe partide.

„Dar atâtea vreme, cât revendicarea lor fundamentală este nesocotită, orice român, care părăsește cauza comitetului național din Ungaria și Transilvania, părăsește însăși cauza rasei.

În ceea ce ne privește pe noi, românii

din regatul neatârnat, noi nu vom cunoaște decât un singur ziar, care reprezintă vederile comitetului românesc de peste munți și acela se intitulază „Românul“.

Partidul liberal nu mai era atunci la putere, dar declarația aceasta își avea semnificația ei. Se pare că ultimul pasajiu din această declarație a organului liberal, unde se vorbește de „noi, românii din regatul neatârnat“, corespunde într-adevăr sentimentelor generale din țară, căci în scurtă vreme vedem apărând în coloanele „Românului“ articole politice și lucrări literare semnate de cele mai cunoscute și mai ilustre nume din viața culturală și literară a vechiului Regat. Răsfoind acum colecția primului an de apariție a „Românului“ ai impresia că cei mai buni frați de peste Carpați au sărit cu toții, într'un gând, în ajutorul partidului național, amenințat de o mare primejdie.

Răposatul istoric A. D. Xenopol vorbea în articole de fond despre „Dreptul istoric al Românilor“ și adresa un călduros apel de înfrățire „Către frații din Ardeal“. Tot la loc de frunte protesta într'un energetic articol intitulat „O reparațiune“ I. L. Caragiale împotriva „Tribunei“, care publicase o infamă notiță în care se întreba „Cât o fi costat?“ o adunare politică organizată la Arad de partidul național român. Indignarea lui Caragiale era atât de mare, încât cerea o imediată reparațiune. „Să fie îndată cunoscut, scria el, numele pentru mult timp detestabil, și pilduit numai decât ignobilul individ“. Dar „Tribuna“ era atunci într'o decădere morală atât de adâncă, încât s'a mulțumit să declare că „notița s'a strecurat în ziar fără știința direcțiunii“.

Caragiale avea o mare dragoste pentru cauza românilor ardeleni, căci îl vedem organizând un supliment literar pentru „Românul“ cu contribuțiile celor mai iluștri literați ai noștri. Când trimite lucrările obținute pentru acest supliment face și următoarea adresă de mulțumire publică: ceea ce arată satisfacția lui pentru reușită:

„Mă simt dator a mulțumi aici din toată inima d-lor Delavrancea, Vlahuță, Coșbuș și Brătescu-Voinești, cari m'au onorat totdeauna cu buna d-lor prietenie că au binevoit a subscrie alături de mine într'un număr festiv al „Românului“, dând prilej astfel cetitorilor noștri a se bucura de așa giuvaere literare în frumoasa limbă românească. Li rog să primească omagiile mele de recunoștință și admirațiune.

Caragiale

Pe lângă acești corifei ai literaturii române mai găsim o mulțime de nume, dintre cari amintim aici pe aceia cari au înțeles să-și dea obolul lor pentru cauza națională în momentele critice, când era vorba să contribuie la consolidarea unui lucru bun, iar nu să beneficieze de pe urma unui lucru făcut cu jertfe de alții, cum au făcut mai târziu unii dintre „tinerii oțeliști“. Dintre cei morți găsim printre primii colaboratori pe: D. Zămbirescu, St. O. Iosif, D. Anghel, P. Cerna, Em. Gârleanu, C. Sandu-Aldea, iar dintre cei în viață: N. Iorga, F. Dulfu, V. Eftimiu, I. Minulescu, Al. Lapedatu, Corneliu Moldoveanu, V. D. metrius, Stahl stenograful, M. Beza, ș. a.

„Românul“ pornise astfel pe calea cea bună și a mers așa până la izbucnirea războiului mondial.

Încet-încet se strânseseră în redacția lui



DESPRE BELLE-ARTE ȘI DESPRE PROFESORI

(Frânturi de însemnări toride)

Cunosc regulamentul învățământului nostru artistic.

El cunosc nu atâta în succesiunea searhădă a alineatelor lui, cât, mai ales, în spiritul lui, care oglindește, deprimant, mentalitatea unei birocrații grav-tipicării, insolentă și trândăvă.

În marea lor majoritate, profesorii școalelor de Belle-Arte cred în acest regulament, și îl urmează, cu simpla și animalica satisfacție cu care instructorii militari cred și urmează reglementul interior al căzărni, ce le hrănește deopotrivă și stomahul și irascibilita lor trufie despotică, de slugi ajunse.

Asemenea celui mai umil funcționar din cel mai desprețuit birou dintr'un minister oarecare, profesorul de Belle-Arte este obligat să „prindă” condica de prezență, străjuită de vigilanța neobosită a șefului imediat... și să execute, în tocmai, programa oficială, care emană dela suprema autoritate, centrală.

Condica de prezență se „prinde” — (la ziua și ora riguros fixate de calculele și de competența țăfnos autoritară a domnului director) — așternându-se, în compartimentele cotidianului registru, iscălitura caligrafică degajată a respectivului profesor.

După împlinirea acestei sacre ceremonii, fără de care cariera slujbașului poate fi serios amenințată — (cerberul veghează!) — profesorul întârzie în cancelarie atâta cât îngăduie tradiția stabilită și raporturile cu direcțiunea — apoi pornește, se înțelege, grăbit, spre clubul politic, unde se ebosează, în clar obscur, situațiile viitoare... spre cafenea, unde se compun cancanurile și se divulgă învârtelile... sau — dar asta nu e în todeauna indispensabil — spre sălile de curs ori spre atelierul școlii, unde o duzină de elevi așteaptă, de mult, sosirea maestrului — cu resemnarea cu care se așteaptă, de pildă, căderea iernii sau scadența fatală a unei cambii...

Fiindcă — trebuie să recunoaștem — profesorul face, uneori, și aceste ultime drumuri.

În ziua aceia el se găsește, natural, cu conștiința arhi-impăcată: calcă ușurel, privește isteț și — la bodegă — ser-



o seamă de tineri ziariști, cari au dat ziarului vigoare și îndrumări sănătoase.

În timpul războiului balcanic din 1915 se vorbea în coloanele lui de „roșiorii cari își vor scâlța caii în apele Tisei”. După izbucnirea războiului mondial îndrăzneala lui creștea și după ce fusese în nenumărate rânduri cenzurat și confiscat, fu definitiv suprimat de către guvernul ungar în Martie 1915.

ION BAILA

vește cu poftă opt turțițe cu icle vechi, de somon, și trei anecdote proaspete, șterpelite, pentru circumstanță, din repertoriul răsuflat al unui chelner spirital.

La caii de tramvai — după un urecuș penibil — se poate încă surprinde răsfrângerea — în coamă, ochi și copite — a acestei profund intime jublării, care confirmă observația că, la orice animal vertebrat, quietudinea sufletească este consecința unui efort muscular, cu pri-sosință împlinit.

Iscălcirea condiții de prezență — (care echivalează cu o modestă însă ne-zdruncinată victorie) — e, totuși, un act ce nu atrage după sine complectă epuizare a executantului și nu-i creează de cât o faimă aproximativă, limitată la entuziasmul și stima, locală, a cancelariei.

În schimb „programa oficială” pune pe profesorul de Belle-Arte într'o situație quasi infernală.

„Programa” aceasta blestemată trebuie — dela începutul carierei chiar — învățată, neapărat, pe de rost.

Învățată pe de rost, articol după articol, aliniat după aliniat, buche cu buche. Memorizată în punctele, în virgulele, în pauzele — în greșelile ei de tipar.

Căci profesorul de Belle-Arte — (ne ocupăm mereu de tipul... clasic și nu ne gândim de loc la cele 2—3 excepțiuni fericite) — are o teamă cumplită, o frică paralizantă de perspectiva unei inspecții, din care ar putea ieși categorisit igno-

rant în ale didacticei — (Inspecțiile pentru constatarea competențelor artistice, nu sunt încă prevăzute)...

Ca urmare, acela dintre profesori care a izbutit să memoreze fără cusur și a putut în timpul, tragic, al diferitelor inspecții să recite, fără tremur, fără bâlbâială și fără noduri, textul integral al programei oficiale, câștigă stima idolatrică a tuturor colegilor săi și este notat la Minister — direct sau prin ecou public — ca un element de extraordinară valoare profesorală și nedepășită cultură.

Din aceste ilustre figuri profesorale s'au recutat până acum conducătorii școalelor noastre de Belle-Arte.

Prestigiul acestora a fost și mai este încă, în lumea oficială, așa de considerabil, încât nici împlinirea anilor de pensie, cari implică începutul fatalului proces de ramolisire... nici ivirea în arena artei a numeroaselor forțe tinere ce și așteaptă o dreaptă utilizare... nici chiar hohotul de râs, general, izbucnind la apariția, în zilele solemne, a acestor venerabile moaște — nu i-a putut smulge, pentru opera de primenire a școalei, din albia aluatului cald și confortabil în cari dospesc de nenumărate și lungi decenii.

Oficialitatea noastră persistă — primejdios — în timiditate de neofit, căzut la cultul incompetenței.

N. N. TONITZA

Cronica muzicală

PRODUȚIUNILE DE FINE DE AN ALE CONSERVATORULUI DE MUZICĂ

Învățământul de stat al muzicii nu se oferă aprecierii publice decât prin producțiunile muzicale pe care elevii instituțiilor respective le organizează. În tot cursul anului școlar Conservatorul nostru de muzică a dat numeroase audițiuni în care au fost prezentate elemente de puteri diferite în scopul emulațiunii printre elevi, al obișnuirii lor cu estrada de concertști, precum și în scopul propagandei muzicale pe care viitorul artist eo ipso o slujește. Numai cine a urmărit de-alungul anului școlar aceste audițiuni publice își poate da seama într'o mai largă măsură de mersul instituțiilor respective. Altfel, este riscată — socotim noi — aprecierea care se face adeseori numai după audițiunile de fine de an. Este drept, aceste audițiuni ar trebui să fie organizate în așa fel în cât să poată dovedi, la un moment dat, gradul la care este adusă pregătirea de specialitate a elevilor diferitelor clase. Or, rezultatele unei discipline pedagogice nu se pot vădi la un elev, dacă nu se cunosc, în afară de aptitudinile sale artistice, diferitele faze ale dezvoltării sale. Însușirile elevilor sunt adeseori atât de covârșitoare în exteriorizările lor artistice, în cât abia de se mai vede umbra pedagogului care a condus educațiunea lor muzicală. Sau viceversa, elevii fără prea afirmate tendințe de personalitate, apar la producțiuni ca fidele copii ale măștrilor respectivi. Deci, pentru o deapță judecare a influențelor, bune sau rele, realizate de profesor, este necesară cunoașterea evoluției artistice a elevului, ca și starea artistică în care el se găsea la primirea în clasa respectivă. Altminteri se

riscă aprecieri, sau prea favorabile sau prea aspre, asupra rezultatelor obținute de profesori. De multe ori, de cele mai multe ori chiar, abilitatea pedagogică a profesorului se constată din progresele pe care le-a putut obține un elev mai puțin dotat, decât din succesele pe care le are la producțiuni un element cu însușiri excepționale. Meritul pedagogic este aci mult mai redus și dacă este de apreciat aci ceva de seamă, apoi este tocmai concepțiunea de interpretare și întreaga estetică a specialității pe care maestrul respectiv a isbuit să o însuflească discipolului său. Abilitatea pedagogică este deci lăsată pe al doilea plan, interesul primordial îndreptându-se către personalitatea artistică a profesorului.

Iată dar, ce elemente intervin în discuțiune și ce factori importanți pot fi utilizați ca criterii în judecarea audițiilor de fine de an: însușirile elevilor, micile lor personalități artistice, abilitatea pedagogică a profesorilor, personalitățile lor artistice. Și enumerarea s'ar putea prelungi. Faptul că tendința generală în învățământul artistic este de a crea personalități, nu masse de același nivel, necesitatea și obligativitatea de a desvolta în fiecare elev însușirile individuale, fără a-i știrbi nimio din caracterele particulare ale personalității în devenire, iată un element nou care complică chestiunea și îngreunează posibilitățile de apreciere oferite de o producțiune de fine de an.

Numai clasele de ansamblu pot oferi elemente pentru judecarea succesului pedagogic al măștrilor. Dar în aceste cla-

Revista revistelor

GRAIUL ROMANESC

(I; 4; Aprilie 1927)

Chestiunea nefericitelor delimitări de graniță impuse de marile războaie și pe urma cărora regiuni curat românești au fost rupte dela noi, fie către Polonia, fie către Cehoslovacia, revine din nou în coloanele „Graiului românesc”. De data aceasta e vorba de ținutul, așa zis al Apșelor și al vechii stavropighii Sf. Mihail din Peri, ținut cu numeroase sate românești; cedat Cehoslovaciei din considerații economice, (stăpânirea întregii linii ferate ce duce spre trecătorile poloneze ale Carpaților). Redactorul revistei socotește că argumentul de inimă al vechilor amintiri istorice, va convinge în cele din urmă pe vecinii noștri și-i va decide la o întoarcere a ținutului.

Dnii I. Lupaș și P. Cancel aduc în sprijinul acestui gând argumente istorice din care se poate vedea ce a însemnat pentru noi partea aceasta din Maramureșul lui Dragoș-Voevod.

Istoricul I. Lupaș, schițează în articolul „Din trecutul Românilor Maramureșeni”, câteva prețioase date istorice. Propagandă catolică din timpul lui Ludovic de Anjou, regele ungar, cucerise o parte din populația românească, băstinașă a Maramureșului. Frații Baliță și Dragoș, sunt dăruiti cu moșii întinse și numiți „comiși supremi” ai județelor Sătmăr și Maramureș.

După moartea regelui Ludovic (1382), urmașii lui Dragoș revin însă bisericii ortodoxe răsărite. În 1391 voevodul Baliță și frate-său Dragoș merg la Constantinopol, de unde obțin pentru M-rea Sf. Mihail din Peri dreptul de stavropighie, iar pentru egumenul Pahonie dreptul de exarh (locțiitor al Patriarhului).

Acestea se întăreau prin hrisovul din 13 August 1391, al Patriarhului Antonie. Ele dovedesc o conștiință ortodoxă din partea acelor care voiau să ferească M-rea din Peri de asalturile catolice de mai târziu. Grație întăririi din 1391, egumenul de mai târziu Ilarie își apără drepturile față de încercările episcopului din Muncaci (1494), iar episcopul maramureșan Dosoftei hirotonia până la mijlocul secolului XVIII, preoți ortodoci români pentru Bihor și Ardeal.

D. P. Cancel, studiind lucrarea istori-



se, în opoziție cu celelalte clase de activitate individuală a elevului, autoritatea artistică a profesorului este atât de direct activă și covârșitoare, în cât elevii abia de apar ca material sonor pentru punerea în evidență a calităților artistice ale profesorilor respectivi.

Aceste reflecțiuni le făceam luând parte alături de câțiva confrăți întru critică muzicală la producțiunile de fine de an ale Conservatorului nostru de muzică. Eram umiliți de desinteresul arătat de public pentru rezultatele ce demonstrau elevii noștri și mișcați de devotamentul profesorilor cari trăiau cu părintești griji și bucurii emoționante în-fiorări juvenile ale discipolilor.

GEORGE DIACU

cului Perfeckij despre Rusia Subcarpa-tică, observă cu surprindere că informațiile despre Români lipsesc cu desăvârșire. Abia dacă într-o enunțare de sate, se vorbește de câteva „așa numite valaho”. E același spirit rău înțeles al istoriei, alterante așa de incompatibil cu strictetea științifică și care de dragul unui orgoliu sacrifică documentele și nesocotește adevărul științific.

Spirit cu mult mai generalizat decât s'ar putea bănuși și pe care o hotărâtă punere la punct din partea Redacției „Graiului Românesc” (d. Em. Bucuța) îl scoate la iveală cu prilejul unor ecouri din presa bulgară. Cum era de așteptat, gândul revistei acesteia care nu urmărește de cât să slujească în limite științifice integritatea neamului românesc, trebuia să fie răstălmăcit. „Ecoul dela Apus”, ziar bulgar din Vidin vede în informațiile revistei române, nu știu ce imperialism român sudduțean. Pe de altă parte partidul național-liberal bulgar își înscrie pe steagul său „ecotirea minoritarilor”. Pe bună dreptate deci „Graiul românesc” surprinde inconștientul naționale din ținuturile locuite de Români ale Bulgariei.

SINTEZA

(I.; 1 Aprilie, 2 Mai 1927)

Foarte interesante „glosele” d-lui Călinescu, în marginea unui „probabil Eminescu mistic”. Juste desigur, atâtea din sublinierile acelor elemente caduce, fie vocabular, fie atitudine erotică, cu adăosul că discuție se poate isca pentru una sau alta din expresii, din atitudini, după subiectivismul critic al fiecăruia dintre glosatori, (braț molatic ca gândirea unui împărat poet” — nu părea lipsit de sens d-lui Ibrăileanu ?)

Așa ca să luăm un singur exemplu: „și la dame doarme'n pat” — despre pajul Cupidon, — d. G. C. e de părere că „dame” e inestetic deoarece vorbirea curentă l-a trivializat. Cu toate că o reabilitare a lui, în sensul cavaleresc și medieval ronsardian („nature ornant la Dame qui devait...”) și chiar mai modern francez, cum apare în atâtea din poezia simbolistă („Dame des lys amoureux et pâmés” în Retté) nu ar fi lipsită de succes, mai ales că scriitorii renașterii noastre politice l-au întrebuințat și încă într-o largă măsură. Nu aflăm în momentul de față acel pasaj în deosebi grațios, din Negri, (pela Veneția ?) în care cuvântul e și necesar și aromat. Mai important, însă, ni se pare să așteptăm dela pătrunderea d-lui G. C. acel Eminescu poet al amorului pământean, cum desigur este și cum glosele de față, subliniind șgura din Eminescu eroticul, nu-l lasă să se întrevedă. Desigur, atunci, vom auzi vorbindu-ni-se de „Seara pe deal”, de „Oda în metru antic, și de atâtea din sonete, în care pasiunea dramatică revărsă puternicul ei și voi lirik.

Un talent — căci talent este — remarcabil dela chiar primele-i sboruri este acela al d-lui Aurel Cornea. O scrisoare și „Post-Scriptum” indică un scriitor cu mari — aproape morbide — posibilități de analiză. De notație în primul rând. Și totul supra-plutit de un zămbet crud. Uncești prea crud. Poate că n'ar fi rău decât să scrie, pentru calitatea scri-

sului căruia nu e nici o îndoială, s'ar desbăra de un oarecare exces de naturalism, care strică. Mai ales că excesul acesta pare să fie o simplă poză. (El se întâlnește în același număr, pe alocuirea și în prețiosul fragment de roman „Hașigan” al d-lui Simona Basarab).

SBURATORUL

(IV., 11—12 Mai-Iunie 1927)

Studiul umanităților greco-latine rămâne pentru multă vreme o problemă deschisă la noi. Congresul filologilor de la Cernăuți, din primăvara aceasta, avea înscrisă în ordinea de zi și această problemă, a studiilor clasice, în învățământul nostru secundar. E singura chestiune (în timp ce „Institutul de literatură” primea onoruri) în legătură cu care n'a transpirat nimic în public. De curând ministrul de instrucție al Franței era invitat în fața comisiei senatoriale a învățământului să vizeze la remedierea umanităților în Franța. Dacă greceasca e cași desființată la noi în țară, studiul latinei și cu el al unei bune părți din clasicitate, poate fi salvat. Așa cum se predă astăzi, nimic nu e de așteptat pentru viitorul acestor studii ca și pentru o seroasă cultură clasică.

E adevărat că decadența acestor studii merge mână în mână cu decadența tuturor studiilor liceale. Cauze sunt ne-numărate. Singurii care nu le văd sunt, cum și este de așteptat, oamenii cu răspundere de școală.

Despre „Cultura latină la noi” scrie d. E. Lovinescu o substanțială notă critică. Poate că unele amănunte să fie pasibile de discuții — Contestând orice poezie în Ovidiu, în care d. E. L. vede simple dizertațiuni versificate, poate că se exagerează. Și ne gândim la frumosul studiu, de curând apărut, „Fortuna Labilis” al d-lui prof. Ramiro Ortiz în care ni se vorbește pe îndelete de arta lui Ovidiu și de raportul între această artă și sensibilitatea noastră modernă, problemă asupra căreia vom stăruși la timp convenit. În orice caz părerile d-lui E. Lovinescu sunt ale unui competent și ele trebuiesc aduse la cunoștința celor mulți. Desprindem concluzia :

Geniul latin se rezumă în trei scriitori: Virgiliu pentru epopee; Horațiu pentru poezia lirică și, mai ales, satirică și Tacit, pentru istorie. Un program bine chibzuit, fixat pe principiul adâncirii și nu al suprafeței, ar trebui să se limiteze la Enaida, la Ode și Satire și la Analele lui Tacit. Atât: importanța reformei începe însă dela modalitatea studierii acestor scriitori, ce nu trebuie mărginită la un număr determinat de versuri sau de paragrafe, ci să fie, pe cât cu putință, integrală. Trebuie să cunoaștem Enaida în întregime (sau cel puțin cărțile I, II, IV, VI, IX), după cum trebuie să cunoaștem Analele în întregime, și pentru pătrunderea sufletului latin dar și pentru valoarea lor estetică și etică incomparabilă; trebuie să absorbim aceste creațiuni ale geniului latin și, totodată, uman. Un an abia ajunge pentru o lentă pătrundere; să le acordăm deci câte un an, cu ore multe și cu cercetări măgaloase; numai astfel spiritul străbun ne va fecunda prin ce are el mai bun. Și cum nu ne putem apropia de o creațiune literară fără o suficiență cunoaștere a limbii, Cezar ni se pare scriitorul cel mai indicat pentru deplina stăpânire a formelor gramaticale: să-i acordăm și lui un an pregătitor; fixând deci în clasa V pe Cezar, în clasa VI pe Virgiliu, în clasa VII pe Horațiu, și în clasa VIII pe Tacit, — stabilim un ciclu de valori potrivit și cu adevăratul scop al învățământului literar latin.

ȚARA DE JOS
(IV, 4-5, Aprilie-Mai 1927)

Pictor posedând o gamă coloristică din cele mai calde, scriitor cu excepționale calități de poezie și vervă satirică, d. N. N. Tonitza, nu uită în dragostea cu care îmbrățișează plastica — și căreia îi acordă atenția prețioaselor sale cronici artistice — nici problemele de tehnică. De data aceasta vorbește, în chip de scrioare (din 1910) despre necesitatea atelierelor în București. Însăși soarta picturii este legată de această lacună. Compoziția nu se poate desvolta de cât în spațiu: constatări valabile și după 17 ani dela formularea lor:

Așa însă că pentru execuția unei „picturi mari” — să zicem de 3+5 metri, — artistul are nevoie de un atelier de cel puțin 8+12 metri și de o lumină perfect constantă.

Majoritatea pictorilor noștri lucrează în odața de dormit, ghemuții lângă o fereastră cu lumina aproape oarbă — și mai niciodată cu lumina dela Nord, cea mai puțin declinabilă, deci cea mai credincioasă pictorului.

Dacă ai ști câte talente mari s'au stins, la noi, într-o desăvârșită neactivitate, din pricina lipsei de ateliere — te-ai înspăimânta!

Cu toate acestea, dragă prietene, avem, de mai bine de o jumătate de secol, școli de Belle-Arte, expoziții, pinacoteci, muzee, saloane „oficiale” — în schimb n'avem încă arhitectul care să se fi gândit până acum să transforme tradiționalele poduri — părăsite palanjenilor și șobolanilor — în ateliere de pictură, indispensabile muncii artistului contemporan.

Un pictor nu poate lucra oriunde și oricum. El are nevoie de un lăcaș adecvat meseriei lui — așa cum are dulgherul, potcovarul sau căldărarul.

Alfel, munca lui se îrosește, visurile lui rămân prizoniere, viața lui se deapănă fără spor, goală și lamentabilă.

Iată pentru ce cafelele centrelor noastre urbane abundă în „ratați” — cluburile noastre politice adăpostesc talente mari decăzute la rolul de chițibii ori obscuri agenți electorali — iată de ce în majoritatea saloanelor de amatori pictura națională e reprezentată aproape numai prin insignifiante „flori”... „capete de expresie”... „naturi moarte”... cari oglindesc, dureros, condițiile vitrege în care se zbate artistul român.

VIATA LITERARA
(II, 55, 11 Iunie 1927)

Am fi voit să ținem un jurnal al celor scrise despre poezia d-lui T. Argezi. Să ținem o partidă de felul cum se comportă scriitorimea și critica față de rarul eveniment literar al apariției „Cuvintelor potrivite”. Îl vom ține sub forma aceasta, consemnând în acest loc, ecourile interesante în logătură cu dansul.

D-l Oscar Walter Cisek scrie despre „Tudor Argezi și imaginea nouă a lumii” un mic studiu despre „premergătorul Argezi”, despre primul sol ce ne conduce „spre un drum nou”. Apropierile cu neoclasicul Valery sunt de reținut:

În poemele d-lui Argezi, cuvântul dur, de țărâ unu diamant transformă prin șlefuirea lui, de multe ori întregul conținut romantic, iar introducerea elementelor de realitate ferm conturată sau chiar oarecum trivială reliefează geometric. Indreptățirea acestei constatări poate fi ușure dovedită, pentru că în arta d-lui Argezi cuvântul poate fi pipăit și prins de simțurile noastre asemenea unei sculpturi de piatră sau a unei culori, împode și așternută pe piatră. Poezia d-lui Argezi nu cunoaște indicațiunea vagă, ci mă se înfățișează — și aceasta e unul dintre titlurile ei de glorie — ca o creație de artă plastică. Câtă organizare latină, câtă densitate clară în versurile:

ECOURI

BANCHETUL

Nu e vorba, precum bănuieți, de „banchetul” lui Platon. Nu veți auzi, prin urmare, mitul jumătăților de oameni ce-și caută „jumătatea” în iubire, nici povestea miraculosului Eros, pajul Afroditei, născutul din Poros și din Penia, sărac ca maică-sa, dar năzuind la cele bune și frumoase ca taică-său, nici nu veți afla noul sistem de oprit sughițului, acela pe care Eryximachos i l-a prescris lui Aristofan „oprește-ți” mereu respirația mai mult timp și fă-ți gargară cu apă și dacă tot nu te lasă gâdila-ți nasul cu ceva și strănută. Să știi că-ți trece numai decât”. Ceeace Aristofan și atestă, din punct în punct. Ca o dovadă că filosofii sunt oameni cu metodă până și la sughițuri, Bietul „Cetațeanul turbulent”, spaima Coanei Jofichiei și expresia cea mai pitorescă a votului obligatoriu, el n'avea nevoie de vreo metodă ca să-și oprească sughițul și dacă ar fi cunoscut-o pe a lui Eryximachos ar fi preferat să sughițe și în mormânt decât să-și aplice gargară cu apă.

Și iarăși nu va fi vorba de „Cina” lui Trimalchio pe care Satyricon-ul lui Petroniu ne-o înfățișează ca pe-o feerie culinară, desfășurându-și zodiacul bucatelor, în sunetele muzicii ca și masa Psychei slujită, în cântece, de spirite nevăzute, în palatul lui Amor. Nu veți ve-

„Munte 'ndreptat cu piscul în țările
Și neclintit în visul de azur...”

în versurile
„Din fântână bate 'n soare
Biciul rece al apei vii”...

în
„Decembre, ca un paradis
De murmur și scântei”...

sau în
„Și 'n perdeaua lui subțire
Iși petrece steaua, acul”...

Apropierea neoclasicului Valéry e evidentă. Evocarea atât de conturată a obiectelor potențiază realitatea. Și cât de fericit și de firesc intervine uneori un element oarecum mecanic, pseudo-banal sau trivial. Un exemplu din multe altele:

„Cade câte-o picătură,
Când în păr, găteală nouă
Când bomboana rece 'n gură”.

O dragoste deosebită pentru tot ce e încăpăținat, pentru metale, pentru rezistența lor hotărâtoare. evocă „făte de fer” sau cântă „urechea de fer” a unui facit. Și totul ca simbol și în scopul de a stoarce din duritatea nemiloasă a materiei straniu stăruind sufleteste.

(Va urma).

PENTAPOLIN

memento

SINTEZA: Evenimentul (T. Argezi); In beznă (N. N. Tonitza); Ovidiu (G. Nichita); Hașigan (Simona Basarab); Danton (Camil Petrescu).

„SBURTORUL”: Etnicul (E. Lovinescu); Ursul alb (F. Aderca); Poposte postumă pentru Eva (Sanda Movilă); Pocăința (G. Brăescu).

ȚARA DE JOS: Fuga Doamnei Zoe (Adrian Hurmuz); Din trecutul literar al Galațiilor (Paul I. Papadopol).

VIATA LITERARA: Ion Minulescu, medalion (Al. Bădăuță); De vorbă cu d. G. Tutoveanu (I. Valerian).

dea deci nici ouăle de pământ, nici iepurele impenat și nu veți avea plăcerea să vedeți pe Fortunata care măsoară banii cu banița, soția și ingerul favorabil al lui Trimalchio. Nici de banchetul retorico-gramatical din Saturnalele lui Macrobiu, nici de mesele împăratești ale basmelor noastre nu va fi vorba, ca să nu mai vorbim de praznicul calicilor care ne-ar sili, fără de voia noastră, să ne apropiem de zilele și mai ales de granițele noastre.

Dar dacă toate aceste banchete celebre sunt din literatură și-și aflau locul în coloanele unei reviste, ce poate să justifice „banchetul” de astăzi și să-l apropie de gloriosii lui strămoși? — vă veți întreba.

O, nu e vorba de banchetul cu care factorii poștali, cărora li se reținuseră din salarii pentru „donatia” directorului Poștelor, se gândeau să cinstească pe acest auto-mecenate, al cărui singur merit a fost că făcea pe factorul poștal în lăuntru partidului; după cum nu e vorba nici de banchetul pus la cale de parlamentarii asigurați până la viitoarea sesiune parlamentară și nici de atâtea alte chefuri mai mult sau mai puțin parlamentare.

E vorba de „Banchetul cultural”.

Să zicem că te-a numit ministru al artelor. Și că erai înainte de aceasta sau unul din martirii în proză sau în versuri ai românismului sau președintele unei asociații culturale căreia și dacă nu i-ai adus nici o strălucire prin activitatea ta, i-ai putea în schimb, aduce o serioasă cotaparte din bugetul statului.

Și pentru că soarta te-a favorizat și te-a ales între delegații cari au adus la București pergamentul de închinare către Patria-Mumă și fiindcă păstrezi din pruncie relațiuni cu noi aștia, artiștii și literații, nu vom sta mult la gânduri și-ți vom da, cu anticipație, un: „Banchet cultural”.

Să zicem, iarăși că te-a numit ministru al școlilor. Cum ești un spirit superior, la mai mult, predispus la avânturi, imaginezi o întreagă bătăcă culturală, cu fronturi și zone și scoți din recuzită, din spirit de economie, îți zici, peruci de barzi și măști de apostoli culturali și după ce-i instalezi pe vasta scenă a României-Mari, ca un regisor ce ești, n'astepti să bată gongul, să se ridice cortina și să culegi aplauze, ci crapi ochiul de iscoadă al pânzii și o sfâșii, și te-arăți tot, și atunci noi înțelegem și, negreșit îți dăm și d-tale un: „Banchet cultural”.

Sau, dacă vrei, să zicem că te-a numit secretar general la unul din ministerele cu fonduri culturale. Să admitem că n'ai făcut nimic, adică nici unul din acele puncte ale gloriosului d-tale program de instalare. Însă: mic mi-ai cumpărat câteva volume; prietenului nostru i-ai reținut o pânză, ai numit pe prietena amicului nostru în baletul operci, lui X i-ai comandat un bust și lui Y un imn pentru gloriificarea în artă a eroismului cultural — cum vrei, dar, ca pentru aceste însușiri, care ni te-au gravat în inimi, să nu ne grăbim să-ți dăm și d-tale, poate mai ales d-tale, tot un: „Banchet cultural”.

Și așa mai departe.